Miroslav Bertoša
Hrvatska akademija Znanosti i umjetnosti
Zavod za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, Područna jedinica u Puli
Prolaz kod kazališta 2, 52100 Pula

PABIRCI O POVIJESTI MEDULINA

(Od srednjega vijeka do polovice XIX. stoljeća)

Izvorni znanstveni rad

UDK:908(497.5Medulin)

Na temelju fragmentarnih arhivskih i objelodanjenih vrela, prikupljenih iz raznih fondova, kao i poznate literature, autor je ocrtao povijest južnoistarskoga naselja Medulina od njegova najstarijega spomena polovicom XII. do prvih desetljeća XIX. stoljeća. Posebnu je pozornost posvetio podacima o demografskim i populacijskim krizama koje su već početkom XVI. stoljeća to staro romansko središte pretvorile u selo hrvatskog etničkoga sastava. Građa i raspravni tekst predstavljaju važan prinos pisanju cjelovita pregleda povijesti Medulina.

Povijest Medulina, uz obližnju Premanturu najjužnijega istarskoga naselja, gubi se u tragovima prapovijesti i povijesti.[1] Njegova je prošlost puno starija od premanturske, no oba su se mjesta stoljećima razvijala u istovjetnoj i geopolitički povezanoj sredini, proživljavala svoje uspone i padove, svoje gospodarske, zdravstvene i populacijske krize.

Unatoč činjenici da su se o njegovoj prošlosti sačuvali jedino fragmenti, Medulin ima i svoju dokumentiranu povijest zabilježenu u sačuvanim arhivskim vrelima i pisanim svjedočanstvima, pa ju je, barem djelomice, moguće pratiti u političkome, gospodarskome, demografskom i etnokulturnom okružju. Pridonose tome i ovi pabirci o medulinskoj prošlosti od srednjega vijeka do polovice XIX. stoljeća, uporabivi i kao građa za usporedno promatranje njegova razvoja u odnosu na susjednu Premanturu.[2]

---

1 Usp. Vesna JURKIĆ, Medulin i okolica od prapovijesti do srednjega vijeka, *Prilozi o zavičaju*, sv. 3, Pula 1983., 99-121. Autorica u bilješkama donosi instruktivan popis znanstvene literature, pa i na ovome mjestu na nju valja uputiti čitatelja.

2 Sačuvana povijesna građa o susjednoj Premanturi puno je bogatija i može se pratiti od godine osnutka sela. Usp. Miroslav BERTOŠA, Arhivski fragmenti o postanku i razvitku jedne kolonizacijske ruralne aglomeracije u južnoj Istri: selo Premantura (1585.-1797.), *Problemi sjevernog Jadrana – Zbornik Zavoda za povijesne i društvene znanosti JAZU u Rijeci*, sv. 3, Rijeka 1981., 1-113.

Cjelovita rekonstrukcija medulinske povijesti nije moguća zbog izgubljenih vrela, djelomično uništenih i u političkome nasilju protiv istarskih Hrvata pod fašističkom vlašću. No, uspješnim se – kao i u spomenutome primjeru sela Premanture – pokazao pokušaj prikupljanja mnogobrojnih sačuvanih podataka o prošlosti te prastare južnoistarske aglomeracije. Oba priloga – onaj o Premanturi i ovaj o Medulinu – čine osebujnu tematsku cjelinu. Tim su trudom učinjeni prvi pokušaji i položeni temelji budućim istraživanjima mikropovijesti istarskih naselja daleke povijesti. Dalji će rad neprijeporno iznijeti na vidjelo i druge nove činjenice. No, valja naglasiti da se prošlost Medulina – kao i prošlost većine istarskih mjesta – može proučavati i pratiti u povijesnome kontinuitetu jedino slaganjem detalja ispisanih iz dokumenata koji o njima svjedoče više usputno negoli izravno.[3]

Pabirci za povijesti Medulina, od njegova spomena u srednjovjekovnim dokumentima do polovice XIX. stoljeća, podijeljeni se u nekoliko poglavlja:

I. Podaci o nazivu naselja i usponu Medulina od razvijenoga srednjega vijeka do polovice XV. stoljeća.
II. Građa o gospodarskome životu i odjecima velike južnoistarske demografske krize i depopulacije.
III. Povijesna vrela o nastojanjima napučivanja Medulina, o ratnoj opasnosti, nesigurnosti života i društveno-gospodarskoj stagnaciji (XVII.-XVIII. stoljeće).
IV. Medulin: zemljovidi i katastici.
V. Žiteljstvo, etnička struktura i razvojni gospodarski poticaji (XVII. do XIX. stoljeća).
VI. Zaključak
VII. Prilozi (građa o Medulinu).

Pokušaj rekonstrukcije medievalne i ranonovovjekovne povijesti Medulina držim utoliko značajnijim što se nisu sačuvali dokumenti staroga Župnog arhiva, osim fragmenata koje je spasio svećenik Luka Kirac i poslao ih Akademiji u Zagreb. Ta se građa i danas čuva u Arhivu HAZU.[4] Držim korisnim objaviti prikupljenu građu kao prilog povijesti Medulina, osebujne južnoistarske seoske općine koja je u potresnim zbivanjima XIV., XV. i prvih desetljeća XVI. stoljeća, praćenim ratovima, epidemijama, gospodarskim i demografskim opadanjem, promijenila i svoje etnokulturno obilježje i od istroromanske postala tipična hrvatska kolonizacijska ruralna aglomeracija.

---

[3] Na takvome se postupku temelji metodologija tzv. lokalne povijesti, danas usavršene gotovo do stupnja posebne discipline. Pisci *lokalnih povijesti* najčešće rade u skupini ("*èquipe*") tako da proučavaju ne samo povijesna vrela već i demografska kretanja, zemljopisni prostor, prirodni okoliš, resurse i razvojne mogućnosti nekoga mjesta ili kraja. Usp. *Guide de l'histoire locale (sous la direction d'Alain* CROIX *et* Didier GUYVARC'H), Paris 1990.; *La storia locale: Temi, fonti e metodi della ricerca (a cura di* Cinzio VIOLANTE), Bologna 1982. Kada je riječ o Medulinu i modelu pristupa "lokalnoj povijesti" valja svrnuti pozornost na prilog Ivana BLAŽEVIĆA, Razvojni put i prekretničko značenje turizma u Medulinu, *Prilozi o zavičaju*, sv. 3, Pula 1983., 123-150.

[4] Usp. Vjekoslav ŠTEFANIĆ, *Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije* I. dio, Zagreb 1969., 6; II. dio, Zagreb 1970., 184-185, 188-189.

I. PODACI O IMENU NASELJA I NJEGOVU USPONU DO POLOVICE XV. STOLJEĆA

1. U političkoj se medievalnoj povijesti Medulin spominje u značajnoj epizodi iz godine 1150. (ili 1151.?) kada se Pula pobunila protiv Venecije.[5] Puljani su iskoristili boravak njemačkoga cara Konrada III. u njihovu gradu kada se vraćao s drugoga križarskoga pohoda: prestali su poštivati sporazume sklopljene s Venecijom i počeli napadati njezino trgovačko brodovlje. Dok se glavnina mletačke ratne flote nalazila u ratu s Normanina i na Krfu, iznimno važnoj strateškoj i pomorskoj točki na ulazu u Sredozemlje, Puljani su uspješno izvodili svoje pothvate. No, kada je dužd Morosini u istarske vode poslao svojega sina Domenica i zapovjednika Marina Gradeniga (Gradonico) s pedeset lađa otpor je Pule bio slomljen.[6] Puljani su bili prisiljeni sklopiti mir i pristati na niz uvjeta koje je diktirao pobjednik: između ostalih morali su o svojemu trošku opremiti lađu za gonjenje gusara između Medulina i Rovinja. U tekst ugovora ušla je i obveza da će gusare i njihove lađe predati Veneciji. Cijeli taj odlomak glasi:

"Et a prima nativitate domini, quam expectamus in antea per unumquemque annum duo milliaria de oleo, id est in opere sancti Marci et aliter persoluere vere debemus, et si a Medolino usque Ruignum aliquem ladronem in mare senserimus, eum si possumus capere debemus, et cum tota naui domino nostro duci mandare debemus, et si Venetia aliquem stolum a XV. galleis et supra, unam galleam cum ligno venetico facere debemus, si nobis imperatum fuerit, et si Venetia fecerit hostem usque Jadram vel usque Anconam, nos sicut una ciuitas eius fecerit, facere debemus [...]."[7]

2. Prvi spomen Medulina u srednjovjekovnim vrelima potječe iz kasnijih izvješća koja spominju 72 sela u Puljštini od kojih se – nakon velike demografsko-gospodarske krize od druge polovice XIV. do druge polovice XVI. stoljeća – stoljeća sačuvalo samo dvanaest jedva napučenih naselja (*vicusa*). Među tim preostalim *vicusima* spominje se i Medulin: godine 1149. i 1197. pod nazivom *Mutiliano*, zatim u sintagmi *de vico Metilino*; godine 1243. kao *Mutilla*, godine 1303. kao *Villa Medilini* itd.[8]

3. Važan je i podatak iz spomenutog dokumenta da su godine 1150. prigodom sklapanja mira između Pule i Venecije činu prisege bili nazočni i predstav-

---

[5] Prema prijepisu nekoga dokumenta u fondu *Cod. Lat.(XIV., 75, f. 28)* mletačke *Marciane* to se zbilo godine 1151. Usp. Giorgio E. FERRARI, *I manoscritti concernenti Pola in biblioteche veneziane*, Trst 1978., 91.

[6] Pula, južna pa i cijela zapadnoistarska obala bila je dio vrlo širokoga strateškoga prostora u priobalju pod mletačkom vlašću pomoću kojega je ona nastojala nadzirati Jadran i Sredozemlje. Usp. Roberto CESSI, *Storia di Venezia II.*, Venecija 1958., 385-386.

[7] Tadija SMIČIKLAS, Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, vol. II., JAZU, Zagreb 1904., 66. Usp. i Bernardo BENUSSI, Nel Medio Evo: Pagine di storia istriana, *Atti e memorie della Società istriana di archeologia e storia patria* (dalje: *AMSI)* XII., fasc. 3-4, 1897., 372.

[8] Usp. Bernardo SCHIAVUZZI, Cenni storici sull'etnografia dell'Istria, AMSI XII, f. 3-4, 1901., 324; Camillo DE FRANCESCHI, La toponomastica dell'antico agro polese desunta dai documenti, *AMSI* LI.-LII., 1942., 164; Miroslav BERTOŠA, Istra: Doba Venecije (XVI.-XVIII. stoljeće), Pula 1995., 103-114.

nici petnaest sela puljskog agera, između ostalih i uglednici iz Medulina. Odlomak isprave koji je prvi donio Pietro Kandler u dodatku svojega lista "L'Istria", a zatim i Smičiklas, glasi:

"Iste sunt Ville que iuraverunt retinere honorem beati Marci Apostoli et Evangeliste, et obedire domino duci venetiarum. In primis Medolinum [...]."[9]

Zanimljiv je i podatak da su tome svečanome činu bili nazočni i predstavnici Vrčevana, sela tada odvojenog od Medulina, koji su također prisegnuli na vjernost mletačkome duždu. U osvrtu na ispravu iz 1150. na taj je detalj upozorio povjesničar Camillo De Franceschi (usput je spomenuo i pohrvaćivanje toga naziva):

"*Urcivanum*, smješten sjeverno od Medulina, u XV. je stoljeću još bilo napučeno selo pod nazivom Orcean; danas se lokalitet *slavenski* iskrivljeno zove *Vercivan* [...]."[10]

4. Valja spomenuti i kuriozni podatak, važan u prvome redu kao svjedočanstvo, arapskoga zemljopisca XI. stoljeća *Edrisija*, poznatog pod imenima *Abu-Abdallah-Mohamed-al* i *Ash-Sharif al-Idrisi.* Idrisi se rodio u marokanskome gradu Ceuti godine 1099., a nakon studija u španjolskoj Cordobi djelovao je u sjevernoj Africi i Maloj Aziji. Normanski kralj Dviju Sicilija Ruggero II. (1097.-1154.), upoznat s Idrisijevim prirodoslovnim i zemljopisnim istraživanjima, pozvao ga je na dvor u Palermu i povjerio mu zadaću da osvijetli dotad nepoznate i slabo poznate zemlje s kojima bi njegovo Kraljevstvo moglo uspostaviti veze. Tako je nastalo djelo *Nuzhat al mustaq si ihtiraq al asaq* ("Zabavno štivo za uživatelje u putovanju svijetom")[11] koje je, zbog golemih sredstava uloženih u ta istraživanja i opsjednutosti normanskoga kralja geografijom i otkrićima novih zemalja, dobilo naziv "*Kitab Rugiar*" – "Ruggierova knjiga". Knjiga je dovršena potkraj 1153. ili početkom 1154., u godini kraljeve smrti. Idrisi se nakon toga povukao u rodnu Ceutu gdje je ubrzo umro. Navedeni su podaci značajan prinos razmatranju povijesti Sredozemlja i povezanosti njegovih djelova, a za ovaj su prilog posebice važni jer Idrisi spominje hrvatsku obalu od Istre do Dalmacije, a također i Pulu i Medulin. Od Rovinja (koji Idrisi naziva rîg'nû) do Pule (bûlah) ima dvanaest milja. "Pula je vrlo lijepi grad, velik i dobro napučen s uvijek opremljenim brodovljem", ističe Idrisi. Medulin (mûdûlînah) po je njemu "znatan i naseljen grad". Idrisijev zapis izaziva nedoumicu, jer za

---

[9] T. SMIČIKLAS, Codex diplomaticus, n. dj., 66-67.

[10] Camillo DE FRANCESCHI, Il Comune polese e la Signoria dei Castropola, *AMSI* XVIII., f. 1-2, 1901., 175 ("Urcivanum, al Nord di Medolino, nel secolo XV era ancora villa abitata e si chiamava Orcean; oggidi la localita è detta con corruzione slava Vercivan [...]"). Autor rasprave htio je reći da je prevladavalo hrvatsko ime Vrčevan.

[11] Podaci o Idrisiju preuzeti su iz stručnoga priloga Laure GORLATO, Come Edrisi descrive il Veneto e l'Istria, *Pagine istriane*, ser. IV., god. I, br. 1-2, 1960., 51-62. Autorica navodi i ostalu literaturu o Idrisiju i podatke o bibliotekama u kojima se čuvaju njegova djela. Naslov Idrisijeve knjige koja se spominje u ovome prilogu L. Gorlato ispisuje velikim slovima "NUZHAT AL MUSTAQ SI IHTIRAQ AL ASAQ", čime izbjegava nesporazume oko pisanje velikih i malih slova u arapskome jeziku. Kasnije se imena mjesta, u latiničnoj transliteraciji arapskih naziva, pišu malim slovom. Autorica je donijela i talijanski prijevod Idrisijeve knjige: "Sollazzo per chi si diletta di girare il mondo". Podaci u ovome tekstu donose se prema tekstu Laure Gorlato.

Medulin ne postoje povijesni podaci koji bi ga mogli predstaviti u takvome svjetlu. Valja se zato kritično i uzdržano odnositi prema tvrdnji o Medulinu kao razvijenoj i dobro napučenoj medievalnoj urbanoj aglomeraciji.[12] Sam Idrisijev crtež toliko je tipiziran da nikakve usporene s tadašnjom stvarnošću nisu vjerodostojne.[13]

5. Prema sačuvanim srednjovjekovnim vrelima godine 1150. na puljskome je području, između Šišana i Medulina, bilo petnaest naseljenih mjesta: *Ariano, Azano, Barbolano, Cimelione, Cuves, Lisignano,* Medolino, *Moriano, Pomario, Pompignano, Quargnano, Sissano, Taviano, Turciliano* i Urcivano. Selo Medulin i obližnji Vrčevan navedeni su kao dva odvojena naselja.[14]

Južnoistarsko područje pretrpjelo je između XIII. i početka XVI. stoljeća mnogobrojna ratna pustošenja, razaranja, epidemije bolesti, gospodarska i ratna stradanja. Mnoga su sela ostala slabo napučena ili potpuno napuštena. Dugo djelovanje čimbenika napuštanja ruralnih aglomeracija i depopulacije uopće – osebujni južnoistarski Kleinwüstungsprozess (kako se ta pojava naziva u europskoj stručnoj povijesnoj i demografsko-gospodarskoj literaturi)[15] toliko se razmahao da je godine 1530., prema službenom izvješću, od petnaest spomenutih sela ostalo samo četiri: Ližnjan, *Medulin,* Pomer i Šišan.[16] (U daljem tekstu iznosi se podrobni dokumentirani prikaz dokumentacija te pojave.)

6. Porečka je biskupija i u Puljštini držala pravo ubiranja feudalnih daća sa zemljišta u svojemu posjedu. To se odnosilo i na područje Medulina.[17]

Godine 1211. akvilejski patrijarh Volchero obnovio je biskupu Fulcheriju investituru na neka istarska mjesta, između ostalih i na zemljište "Sv. Maura u puljskome distriktu kod sela Medulin, sa svim prihodima".[18]

---

12 Usp. Laura GORLATO, n. dj., 57, 60 i passim.

13 Isto, 52.

14 T. SMIČIKLAS, Codex diplomaticus, n. dj., 67. Također i Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola nel secolo XV e nei seguenti, *Archeografo triestino,* ser. III., vol. III., 1907., 241.

15 Njemačka je historiografija pojavu napuštanja naselja i prestanak obrađivanja zemljišta nazvala *Wüstungsprozess,* dok se za uža područja rabi naziv *Kleinwüstungsprozess* (vidi iduću bilješku).

16 Usp. Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola, n. dj., 241; M. BERTOŠA, Istra: Doba Venecije, n. dj., passim. O pojavi napuštanja naselja i širenju pustopoljina na nekad dobro obrađenim područjima usp. Wilhelm ABEL, Spopolamento dei villaggi e caduta dei prezzi in Europa nel Basso Medioevo, u knjizi I prezzi in Europa dal XIII secolo a oggi: Saggio di storia dei prezzi raccolti e presentati da Ruggiero ROMANO, Torino 1967., 87-141; Marcel RONCAYOLO, Geografia e villaggi abbandonati u zbirci tekstova iz časopisa *Annales E. S. C.* koju je za talijansko izdanje priredio Fernand BRAUDEL pod naslovom Problemi di metodo, Bari 1973., 341-376; B. H. SLICHER VAN BATH, Storia agraria dell'Europa Occedentale (500-1850), Torino 1972 (osobito poglavlje La depressione agricola dei secoli XIV e XV, 309-364); Christiane KLAPISCH-ZUBER – John DAY, Villages désertés en Italie. Esquisse. U: Villages désertés et histoire économique; Paris 1965; Christiane KLAPISCH-ZUBER, Villaggi abbandonati ed emigrazioni interne. U: Storia d'Italia V./I., Torino 1973., 309-364.

17 Camillo DE FRANCESCHI, Il Comune polese, n. dj., *AMSI* XVIII., f. 1-2, 1901., 178.

18 Isto, 299.

7. U doba čestih i surovih ratova između Republike sv. Marka i patrijarha Rajmunda (koji se protiv Venecije udružio s goričkim grofom Albrechtom), Pula je, zajedno sa svojim pravno pripadajućim područjem, pokušavala i "diplomatskim" potezima izbjeći ratna pustošenja posjeda i stradanja žiteljstva.

Godine 1291. Puljani su započeli pregovore s mletačkom stranom i ustvrdili da *regalije* iz sela Banjole, *Medulin*, Vodnjan, Pudizano, Gurano, Galižana, Paderno, Loborika i Šišan pripadaju puljskoj komuni. Svoje su pravo vjerojatno temeljili na činjenici da su spomenute regalije Castropole uzele u zakup od patrijarha. No, Veneciji su se obvezali plaćati jamčevinu od 3.000 lira. Nadalje, puljski su se predstavnici obvezali da u spomenutim selima neće dopustiti smještaj, niti davati bilo kakvu pomoć patrijarhovim i Albrechtovim vojnim postrojbama. Za uzvrat su tražili da mletačka vojska prestane djelovati u Puljštini.[19]

Bilo je to, u ovome slučaju, uspješno laviranje između dviju sukobljenih strana koje su svojatale vlast nad Pulom i njezinim područjem, uključujući i Medulin, u prvome redu zbog njegova povoljnoga smještaja na morskoj obali. U tom nastojanju Puljani nisu uspjeli ostvariti trajniji uspjeh, pa je južna Istra u idućim desetljećima (a u promijenjenim političkim okolnostima i – stoljećima!) proživljavala dramatične ratne godine, razaranje materijalnih dobara, ubijanje i bijeg ljudi..., pravu gospodarsku i populacijsku kataklizmu.[20]

8. U seriji mletačkih državnih spisa Senato Misti, pohranjenih u Mletačkom arhivu, u dokumentu datiranom 20. travnjem 1363. spomenuta je vijest da je istarskome *pazenatičkome kapetanu / Capitanio del paisenatico* povjereno zastupanje Venecije u sporu oko općinskih međa između komuna Pule i Bala. Istodobno je trebao poduzeti zaštitne mjere za poštivanje mletačkih prava u selima Bagnolle i Migdulini (u Banjolama i Medulinu).[21]

Vrijedno je pozornosti, barem usputno, pripomenuti da je sjedište istarskoga kapetana za mletačko područje bilo smješteno u *kaštelu* Sveti Lovreč (u *Satlovreču*, kako se to strateško naselje / *kaštel* vjerodostojno naziva u glagoljskom *Istarskome razvodu*)[22], tada snažnome venecijanskome vojnom uporištu u Poreštini, odnosno zapadnome dijelu istarske interesne sfere Republike sv. Marka. Tadašnji službeni mletački naziv Svetoga Lovreča i jezično odražava njegov pravno-politički i vojno strateški položaj: *Sanctus Laurentius de Paisenaticus*.[23] Naziv jasno pokazuje da je riječ o sjedištu visokoga predstavnika vojne

---

19 Camillo DE FRANCESCHI, Il Comune polese, n. dj., 318-319.

20 Miroslav BERTOŠA, Istarsko vrijeme prošlo, Pula 1978., posebice poglavlje U vrtlogu gospodarskih i demografskih kriza (str. 71-216 i str. 269-316); isti, Jedna zemlja, jedan rat: Istra 1615.-1618., Pula 1986.; isti, Istra: Doba Venecije, n. dj., passim.

21 Senato Secreta – Cose dell'Istria, *AMSI* V., f. 1-2, 1889, 14-15.

22 U srednjovjekovnoj glagoljskoj listini *Istarski razvod* taj se *kaštel* naziva *Satlovreč*. Usp. Milan MOGUŠ – Željko BUJAS, Kompjutorska konkordancija Razvoda istarskoga, Zagreb 1976., 287.

23 Usp. Jakov JELINČIĆ, Statut Svetog Lovreča Pazenatičkog sa posebnim osvrtom na jezične karakteristike, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, sv. XVIII., 1973., 71-152.

vlasti za istarsko mletačko područje. U XIV. se stoljeću vlast sutlovrečkoga *pazenatičkoga kapetana* protezala i na Medulin.

9. U spomenutim je spisima *Senato Misti* zabilježena i vijest (datirana 11. srpnjem 1370.) o sudjelovanju *medulinske lađice / galedello* na strani Venecije pri uhićenju riječkoga ratnoga broda u južnoistarskome moru:

"Avendo il legno della Riviera dell'Istria comandato dal Lorenzo Contarini, e due *galedelli*, uno di Pola, l'altro di Medolino, preso un *Barcosio* armato con 21 persone *hostibus nostris de Flumine*, e ricuperato un legno carico di frumento di Venezia, catturato dal detto *Barcosio*, si assegna ai tre navigli un premio di 200 ducati, tre quinti al legno e uno per ciascuno ai *galedinelli*, piu si lasciano loro il Barcosio, le armi e gli arnesi travativi; i prigionieri restano allo Stato" (*Budući da je istarski obalni brod pod zapovjedništvom Lorenza Contarinija zajedno s dvije lađice, jedne iz Pule druge iz Medulina, uhitio naoružani brod s dvadeset i jednom osobom hostibus nostris de Flumine, a ujedno iz zarobljeništva rečenoga ratnoga broda oslobodio lađu punu žitarica koja je dolazila iz Venecije, posadama triju plovila dodjeljuje se nagrada od 200 dukata i to tako da tri petine dobije mletački brod a po jednu svaka od lađica; povrh toga im se prepušta ratni brod, njegovo naoružanje i gredno oruđe, dok će zarobljenici biti predani državnoj vlasti*).[24]

Iz ove se vijesti, pohranjene u mletačkoj državoj pismohrani još u drugoj polovici XIV. stoljeća, može razabrati da je Medulin, važno naselje na području puljske komune, morao izvršavati dio obveza koje su potjecale iz *fidelitas* / prisege vjernosti grada Pule Mletačkoj Republici. Kao što je u puljskome zaljevu bila usidrena naoružana *galijica* tako je plovilo istih svojstava spremno čekalo i u Medulinu prigodu za intervenciju protiv gusara ili bilo kojega drugog ugrožavanja mletačkih interesa u južnoistarskome moru. Izričaj *galedello* (u množini *galedelli*) rječnici ne spominju, jer je vjerojatno već u srednjemu vijeku izašao iz uporabe, no očito je riječ o *galeti*, "maloj galijici" koja se u odluci mletačkoga Senata pojavljuje kao dvostruka umanjenica. Zanimljiv je i izričaj *barcosio* koji neki lingvisti drže "dalmatinskom prilagodbom vulgarno latinskog naziva *barcus[s]ius, barchosius*" kojim se označavao ratni brod (*naviglio di guerra*) za razliku od mletačkog imena *barcoso* > *bargoso* > *bragozo* što je tipično ime ribarskoga broda.[25]

10. *Liber canipariae dominorum canonicorum* iz godine 1403. – s popisom imena puljskih žitelja koji su Kaptolu plaćali desetinu od kruha, vina, povrća, žitarica i mesa – spominje i *gastalidiu sela Medulin* koja je puljskoj crkvi bila obvezna davati "desetinu od pšenice i ostalih žitarica".[26]

11. U fondu važnih, najčešće i tajnih državnih spisa *Senato secreta* nalazi se i zapis o zathjevu Medulinaca da izgrade utvrdu za obranu mjesta. Rasprava o tome održana je u Senatu 2. prosinca 1407., a u zapisniku stoji:

---

[24] Senato Misti – Cose dell'Istria, *AMSI* V., f. 1-2, 1889., 44.

[25] Usp. Enrico ROSAMANI, Vocabolario marinaresco giuliano-dalmata (a cura di Mario DORIA), Firenze 1975., 20.

[26] Bernardo BENUSSI, Spigolature polesane, *AMSI* XXIII., f. 3-4, 1908., 366.

"Essendosi più volte presentati alla Signoria gli uomini di Medolino, distretto di Pola, chiedendo *'quod possint facere fieri unum fortilicium in Medolino ad suas expensas'* per potere in casio di bisogno ritirarsi colà colle loro famiglie e colle loro robe; e udito su ciò il parere di quelli che furono conti di Pola, questi opinano che non si debba loro concedere ciò, avendo un luogo sufficiente per rifugiarsi, mentre quello che è conte al presente, e il podestà di San Lorenzo, opinano che questo fortilizio darebbe maggior sicurezza, *'tamen dicunt quod tempore guerre non essent illi de Medolino sufficientes ad custodiam ipsius'*. Per la qual cosa, tutto ciò considerato, *'et quia expresse comprehendi debet, quod illi de Medolino querunt hoc facere posse pro venindo ad alium partitum, videlicet de volendo Rectorem de per se a Pola'*, si risponde, che rimangono come sono stati finora, e che non temano, perché ora noi siamo nell'Istria più forti di quello che eravamo prima" (*U više su navrata pred Signoriju stupili ljudi iz Medulina u puljskome okrugu zahtijevajući* "quod possint facere fieri unum fortilicium in Medolino ad suas expensas" *kako bi se u slučaju potrebe u njemu mogli smjestiti sa svojim obiteljima i stvarima. O tome su se izjasnili i oni koji bijahu puljski knezovi i koji držahu da im to ne valja dopustiti, jer već imaju dovoljno sigurno mjesto u kojemu se mogu skloniti. No, sadašnji [puljski] knez i podestat Svetoga Lovreča misle da bi izgradnja te utvrde pojačala sigurnost* "tamen dicunt quod tempore guerre non essent illi de Medolino sufficientes ad custodiam ipsius". *Zbog tih činjenica, sve to razmotrivši* "et quia expresse comprehendi dbet, quod illi de Medolino querunt hoc facere posse pro venindo ad alium partitum, videlicet de volendo Rectorem de per se a Pola", *donosi se zaključak da sve ostane kao i dosad i da se* [Medulinci] *ne trebaju bojati jer smo mi u Istri sada jači negoli smo bili prije*).[27]

Zahtjev koji su Medulinci uputili mletačkome Senatu i odgovor koji su primili zahtijeva neizbježne historiografske primjedbe i objašnjenja. Početak XV. stoljeća za Istru je označio nastavak niza potresnih zbivanja i dalje narušavanje nakratko uspostavljenih političkih, gospodarskih i demografskih ravnotežja. Bilo u čestim vihorima ratnih opasnosti, bilo u mirnome dobu, istarsko je pučanstvo XIV. i XV. stoljeća proživljavalo svakodnevicu bremenitu ne samo gospodarskim nestašicama, zdravstvenim i populacijskim krizama, već i strahom od novih ratnih sukoba koji su rušili sve što je dotad bilo stvoreno mučnim i dugotrajnim radom i odricanjima.

Mletačka vlada nije dala suglasnost medulinskim izaslanicima koji su tražili novčanu pomoć za izgradnju jake utvrde u svojemu selu na jugu istarskoga poluotoka – čestoj meti pomorskih i kopnenih napada. Prijedlog Medulinaca za izgradnjom mjesne utvrde – unatoč podršci koju su dobili od puljskoga kneza i pazenatičkoga kapetana – mletačka je vlast odbila duboko uvjerena da je Venecija u Istri "sada jača negoli je bila prije"!

Politička i geostrateška procjena *Signorije* bila je kratkoga daha. Ta činjenica začuđuje utoliko prije što je godine 1375., samo tri desetljeća prije spo-

---

[27] Senato Secreti – Cose dell'Istria, *AMSI* IV., f. 3-4, 1888., 167-168.

menute odluke mletačke vlade, mletački dužd Antonio Venier novoizabranome koparskome podestatu i kapetanu svrnuo pozornost na činjenicu da se "sva Istra može smatrati pustom" (*Tota Istria potest dici deserta*").[28] Mletačkoj je središnjoj vlasti tada bilo poznato da istarski prostor i njezino žiteljstvo ugrožavaju ratovi, epidemije, nestašice i opće propadanje. Idućih pola stoljeća nastavili su se ratovi s akvilejskim patrijarsima koji su pogoršali istarske gospodarske i sigurnosne prilike i unosili nemir u njezino žiteljstvo. Senatski su zastupnici godine 1407. možda vizionarski naslućivali poraz akvilejskoga patrijarha i njegovo uklanjanje s istarske političke scene, no nisu mogli predvidjeti dalji tijek kompleksne istarske drame koja se odigravala i u mnogim ratnim okršajima tijekom XV., XVI. i početkom XVII. stoljeća. Gotovo sva mjesta mletačkoga posjeda u tim su se stoljećima našla na istarskoj bojišnici, pa su i dalje trpjela sve one nedaće koje su ratovi izazivali i sve dugotrajne krize koje su za sobom ostavljali. Bile su to ne samo godine već i *stoljeća* ratnih stradanja, gladi, smrti i straha.

Intervencija predstavnika Medulina, žitelja jednoga malog istarskog sela, bila je amblematična za cijelu Istru, ali je isto toliko bio amblematičan i odgovor mletačke vlade, nesposobne da na dugi rok riješi pobleme svojih istarskih podanika.

12. Fondovi državnih spisa serije *Senato Misti,* pohranjeni u Državnome arhivu u Veneciji, sadrže i dokumente o južnoj Istri, a mnogi se odnose i na Medulin. Na sjednici vlade, 31. siječnja 1421. (datiranoj po "mletačkom načinu" */ more veneto, odnosno julijanskome kalendaru godinom 1420.*) razmatrao se i problem izvoza soli iz Pule i Medulina u Rijeku, protiv čega je oštro prosvjedovala paška komuna, važan proizvođač tog artikla.

Iz dokumenta se razabire da je početkom XV. stoljeća Medulin bio jedna od rijetkih luka u Istri iz koje se izvozila sol u Rijeku. Koncem siječnja 1421. paški se knez (*Conte di Pago*) požalio Senatu da se "iz Pule i Medulina odvozi puno soli u Rijeku što nanosi veliku štetu proizvodnji otoka Paga". Nakon rasprave vlada u Mlecima odlučila je zabraniti puljskome knezu izdavanje propusnica (*bolletta*) za sol namijenjenu izvozu u Rijeku. U tekstu vladine odluke navedena je i naredba Uredu za sol da odmah dostavi izvješće o količini soli u solanama i skladiština na području Pule. No, u *filzi* se to izvješće nije sačuvalo.[29]

13. Za gospodarsku, društvenu i etničku povijest Medulina važne su i vijesti u računskim knjigama puljskih biskupa iz XIV. i XV. stoljeća. U tim je registrima – *ville, communitates della Polesana* – naveden i Medulin (*Medelinum*), a posebice i selo / zaselak Vrčevan (*Orcevanum*), kasnije jedna od medulinskih kontrada.[30]

---

[28] Usp. Miroslav BERTOŠA, Migrazioni e mutamenti sociali nell'Istria Veneta (secoli XV-XVII); u: Lo spazio alpino: area di civiltà, regione cerniera (a cura di Gauro COPPOLA e Pierangelo SCHIERA), *Europa Mediterranea, Quaderni 5.*, Napulj 1991., 223.

[29] Senato Misti – Cose dell'Istria, *AMSI* VI., f. 1-2, 1890., 18.

[30] Usp. Antonio GNIRS, Fonti per la storia economico-sociale della Polesana nell'Alto Medioevo ed al principio dell'Evo Moderno, *AMSI* n. s. VI., 1958., 61-103.

Daće (*daciones*) najvećma su se plaćale u naturi. U registrima se spominje zrnje (ječam, pšenica, leća), ulje, svijeće, sijeno, vosak, vino, sir, stoka (janjad, telad), drvo, sol ... Katkada se spominju i radne obveze, no one su se, uz suglasnost biskupa, mogle platiti i u naturi. Dužnik je daće osobno nosio u biskupsku kuriju, ali ju je mogao dostaviti i putem župana / *merighe*[31] ili župnika.

Godine 1429. u Puli se spominju Medulinci *Bartolomeus de Cuossa de Medelino, Plebanus Medelini cum suis canonicis* i vrčevanski glavar (*rector Orcevani*). U građi su zabilježena imena niza Medulinaca ne samo u Medulinu već i u drugim obližnjim mjestima.

Nedaleko od Medulina, u unutarnjoj strani Medulinskoga zaljeva prema Pomeru, nalazilo se kasnije nestalo selo Aran.[32] Godine 1429. u Aranu je živio *Venerius de Medelino*, također dužnik daće puljskome kaptolu.

U Pomeru je, također godine 1429., u kodeksu kaptolskih dužnika ubilježen *presbyter Christoforus de Sertor de Medelino, rector Ecclesiae Pomarii pro vilicatu de Lame.*

Godine 1420. popisani su obveznici plaćanja daća i u samome Medulinu (*Medelini*):

- Medulinski *kòmun* davao je tzv. *cenatico* (feudalnu obvezu ugošćivanja večerom predstavnika vlasti kada dođu u selo).
- *Finolus quondam Petrogne* plaćao je dvije daće u žitu i jednu kokoš.
- *Ser Laurentius del Conte* plaćao je dvije daće i usto davao jednu kokoš.
- *Johannes de Millo* davao je daću u žitu.
- *Martina*, nekoć župnikova sluškinja, i *ser Dominicus Gomora* plaćali su daću u žitu i kokošima.
- *Johannes de Corvulinus* sa svojim sočalima za otočić u Medulinskome zaljevu plaća "m. 45 frumenti".
- *Andreas Parvus*, plaća za zemlju "Sv. Marije *de Cereto*" u naturi (ječam i pšenicu).
- *Andreas Grando* plaća daću u (nenavedenoj) količini pšenice.
- Nasljednici Dominicusa Picini daju pšenicu za neki *chasale* (u crkvenome posjedu) koji koriste.
- *Honoratus Cerniclarini de Sissano loco Sdravici* daje pšenicu.
- *Petrus Dechel* plaća daću u pšenici i kokošima.
- *Dominicus*, pokojnoga *Germana* i njegova supruga dužni su davati daću "u količini pšenice" (tj. sukladno veličini posjeda koji obrađuju).
- *Johannes Civitani* – plaća daću u zrnju.
- *Petrus Del Caro pro vilicatibus* plaća u količini pšenice. [*Villicatio* je izričaj kojim se označava "služba seoskoga starješine".[33]]
- *Nicolaus Grisistoya* plaća desetinu u pšenici.
- *Laurentius del Drasel* plaća daću količinom pšenice.

---

31 *Meriga* (od latinskoga *maricus*) isto je što i *župan*, odnosno seoski glavar. Usp. M. BERTOŠA, Istra: Doba Venecije, n. dj., 237.

32 Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola, n. dj., 242-243.

33 Usp. Lexicon latinitatis Medii aevi Iugoslaviae, vol. II., Zagrabiae 1978., str. 1259.

- *Petrus Chavalier* također plaća daću količinskim iznosom pšenice.
- *Hereditas Magistri Martini Piliparii.* Nasljednici meštra Martina, u Medulinu poznata kao krznara (*pelliparius*), daću su plaćali kokošima i pilićima.
- *Johannes de Pudignano* plaćao je desetinu u novcu (u "malim librima").
- *Dominicus Belamblo* plaćao je daću količinom pšenice.
- *Johannes de Azano* također je daću davao u određenoj količini žita.

U računskim se knjigama puljskih biskupa nalazi i popis žitelja Vrčevana (*Orcevanus*) koji su plaćali desetinu. U godini 1429. to su bili:

- Nasljednici *Johannesa Bertija* koji su davali desetinu od uroda pšenice.
- *Latichus Sclavus* desetinu je davao u količini pšenice.
- *Paulus Sclavus*, zakupnik i njegov sin *Bogdan*, također su daću plaćali pšenicom.
- *Michiel Vidal* i
- *Dominicus Guarnieri* davali su desetinu od pšenice.
- *Nicolaus Johannes Berti* obavljao je službu mjesnoga starješine, a daću je pomirivao količinom zrnja. U dokumentu se navodi da je *Berti* plaćao zemljarinu (*terraticum*) za parcelu *"in Toybano"*.[34]

14. Iz tridesetih godina XV. stoljeća potječu bilješke puljskoga biskupa Domenica de Lochija o feudalnim obvezama gospode Walseeovaca prema puljskome crkvenome feudu. Bio je to simbolični najamni iznos koji su Walseeovci plaćali puljskome biskupu u znak priznavanja njegove vlasti nad feudom. Ipak su Walseeovci to izbjegavali sve do godine 1430-1431., kada je energični Domenico de Loschi u dugim pregovorima uspio ishoditi pristanak Reimprechta IV. Walseeovca da će ubuduće davati godišnji dar u znak simboličnoga priznavanja vlasti puljskih biskupa nad spomenutim feudom. Biskup je u ime dara dobivao mladoga konja sa svom opremom, dva bijela lovačka psa i jastreba.

Godine 1432. biskup je jednog od pasa dobivenih od Reimprechta IV. darovao medulinskome župniku Nikoli, koji mu je pomogao u pregovorima oko priznavanja biskupove vlasti (*uno dedi presbytero Nicolaus plebano Medelini, qui in hac re multum laboravit*).[35]

15. Godine 1388. vodnjansko se žiteljstvo toliko povećalo da je mletačka vlada, unatoč snažnim prosvjedima Vijeća nobila i tradicionalnoj učmalosti svojih senatora nesklonih promjenama, odlučila odvojiti Vodnjan od Pule i pod njegovu upravu podvrgnuti sela puljskog agera: *Bagnoli, Guran, Midiano i Pudizano,* dok su pod Pulom ostali Galižana, Loborika, Medulin i Šišan.[36]

16. *MEDULIN:* Zaustavljeni uspon

Najljepše i najvažnije selo u puljskome srednjovjekovnome javnom ageru bio je Medulin. Selo se smjestilo u ugodnome podneblju, uz more, imalo je dobro zaštićenu luku i plodno zaleđe. Porast žiteljstva i gospodarske proizvod-

---

[34] Usp. A. GNIRS, Fonti, n. dj., 76, 77, 79, 85, 88, 90-93.

[35] A, GNIRS, Fonti, n. dj.; II. dio, *AMSI* n. s. IX., 1961., 96-97.

[36] Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola, n. dj., 241.

nje Medulin je nastojao iskoristiti da se, poput Vodnjana, odvoji od Pule i dobije svojega podestata i općinsko vijeće. Međutim, oprezni i postupni koraci lokalnih čelnika nisu urodili plodom.

Kako je već pripomenuto, godine 1407. Medulinci su tražili od *Signorije* suglasnost da na svoj trošak podignu utvrdu ili mali kaštel za obranu, no njihova je molba odbijena, iako su je podržala dva istaknuta mletačka rektora.[37] Valja pripomenuti da smisao toga zahtjeva i nije bio isključivo obrambeni i strateški, već i administrativni, *statusni*. Naime, obzidano mjesto prestajalo je biti "selo" (*Villa*) i dobivalo je viši hijerarhijski položaj: postajalo je "trgovište" (*Terra*) s vlastitim podestatom. Time bi Medulin postigao toliko željenu neovisnost od Pule! Mletačka vlada to nije htjela prihvatiti, kao što je odbacila i drugi pokušaj otcjepljenja Medulina od Pule: onaj iz godine 1446. kada je Senatu upućen zahtjev za organiziranjem samostalne vlasti. Taj se potonji podatak nalazi u Kandlerovoj zbirci kronoloških podataka, vrela i komentara: "1466. – Medolino chiede al Principe Veneto di venire staccata da Pola, e di avere proprio podestà; non è esaudita" (*1466. – Medulin traži od mletačkoga vladara odvajanje od Pule i vlastitoga podestata; molba nije uslišana*).[38]

Odbijanje toga zahtjeva zaustavilo je ne samo autonomne težnje medulinskoga komuna, već i njegov uspon uopće. Uostalom, Medulin, južna, pa i cijela Istra već se nalazila pod udarima kriznih valova koji će se katastrofalno preliti preko toga područja.

Polovicom XV. stoljeća Medulin je imao približno tisuću stanovnika, no otad započinje njegovo postupno propadanje. Selo (*Villa*) – s upornom težnjom da postane trgovište (*Terra*) – dijelilo je nesretnu sudbinu mnogobrojnih južnoistarskih habitata i proživljavalo duboku gospodarsku i demografsku krizu. Tijek propadanja Medulina obilježen je postupnom depopulacijom, povećavanjem površina pustopoljina, napuštanjem kuća, rastom mortaliteta i seobama u druge dijelove Istre, posebice u susjednu Pulu. U tom su procesu postojali i nagli padovi, brze promjene koje su se odigravale u doba ratnih stradanja, primjerice početkom XVI. stoljeća kada je u sukobima zaraćenih strana Cambraiske lige (1508.-1521.) stradala i južna Istra.[39]

Brze promjene izazivale su i epidemije kuge, koje Istru pogađaju od ranoga srednjovjekovlja do god. 1632. U arhivskim vrelima i kronikama osobito se spominju kužne epidemije koje su južnoistarsko područje pogodile u godinama 1312., 1361., 1371., 1527. i 1631.-1632.[40] Valja pretpostaviti da su prilike bile mnogo teže, jer se o svim epidemijama i nije očuvao spomen, a osim kuge, Istru su pogađale i druge boleštine koje su povremeno izazivale prave "krize smrtnosti". Taj se pojam rabi u demografskim istraživanjima za oznaku porasta

---

37 Vidi bilješku 25 u ovome prilogu.

38 Usp. Pietro KANDLER, Indicazioni per riconoscere le cose storiche del Litorale, Trieste 1855., 50

39 Usp. Bernardo BENUSSI, L'Istria nei suoi due millenni di storia, Trieste 1924., 304-306.

40 Bernardo SCHIAVUZZI, Epidemie di peste bubbonica in Istria: Notizie storiche, *AMSI* IV., f. 3-4, 1888., 423-447.

mortaliteta za 50 i više posto od prosjeka.[41] Arhivske vijesti o istarskim prilikama od druge polovice XIV. stoljeća dalje, a napose sustavno vođene knjige umrlih za XVI., XVII. i XVIII. stoljeće, svjedoče da je "kriza mortaliteta" često bila nazočna i u istarskim mjestima.

Opsežna izvješća istarskih providura – posebno izabranih predstavnika mletačke vlasti pod službenim nazivom *Prov[v]editor nell'Istria* – sadrže i vijesti o usponu i padu Medulina u XVI. stoljeću. Providur Giacomo Renier iznio je u mletačkome Senatu godine 1585. puno važnih podataka o južnoistarskome području, pa i samome Medulinu. Potkraj XVI. stoljeća Medulin je bio jedno od trinaest preostalih sela u Puljštini, ali i jedno od onih koje je providur Renier označio kao "slabo napučeno" (*con pochissimi habitatori*).[42] Mletački je providur doživio neuspjeh u nastojanju da u čvrste, od kamena građene, no puste kuće naseli 80 pristiglih dobjeglica sa zadarskoga područja. Doseljenici su energično odbijali i svaku pomisao da bi se tu naselili i radije su – ističući da ne žele živjeti u strahu od nezdrava zraka – izabrali pusti predio Premanture.[43] Zato je Renierov nasljednik, Niccolò Salamon u svojoj relaciji Senatu 5. ožujka 1588. i mogao opisati Medulin kao gotovo pusto selo u kojemu se većina doseljeničkih skupina ne želi naseliti zbog opasnosti od bolesti, smrti i uništenja, od straha da je ono "obilježeno" znakom neizbježne propasti ... No, providur Salamon ističe i to da je Medulin "nekada bio jedno od najrazvijenijih sela toga područja, usto i dobro napučeno, što pokazuju njegovi ostaci" (*era altre volte una delle più floride Ville di quel Contado et populatissima per quanto mostrano le presenti sue vestigia*).[44]

Sačuvalo se puno fragmentarnih podataka o starome žiteljstvu Medulina koji svjedoče o snažnome romanskome ranosrednjovjekovnome supstratu, u to doba raspršenom po mnogim južnoistarskim selima. No, već u XIV., a pogotovo u XV. stoljeću hrvatski doseljenici sve više prodiru ne samo u grad Pulu već i u područje njezine jurisdikcije. Prema tim podacima može se zaključiti da se najviše hrvatskih doseljenika i dobjeglica smjestilo u južnoistarskim selima *Ravarico* i Štinjan. Novo je žiteljstvo u *Ravaricu* postalo toliko mnogobrojno da je izmijenilo i sam naziv sela: od XV. stoljeća ono se u vrelima navodi pod sve češćim kroatiziranim pučkim imenom Loborika.

Medulin se sve više svrstavao u europske *Wüstungen*, u naselja u kojima se mijenjao etnički sastav žiteljstva. Popisi obveznika plaćanja crkvene desetine

---

41 Usp. Jacques DUPAQUIER, L'analyse statistique des crises de mortalité. U zborniku radova *Les grandes mortalité: études méthodologique des crises démographiques du passé (Publié sous la direction de Hubert CHARBONNEAU – André LAROSE)*, Liege 1979., 83-112. Također i Massimo LIVI BACCI, La société italienne devant les crises de mortalité, Firenze 1978., 10 i dalje.

42 *Relatione del Clarissimo Signor Giacomo Renier ritornato di Proveditor nell'Istria: letta nell'Eccellentissimo Senato a' VIII Ottobre 1585.* Izvješće je objelodanio Pietro KANDLER, Notizie storiche di Pola, Poreč 1876., 346-373.

43 Usp. M. BERTOŠA, Arhivski fragmenti..., n. dj., 23 i dalje.

44 *Relation del Clarissimo M. Nicolò Salamon ritornato di Proveditor nell'Istria, letta alla sua presentia nell'Eccellentissimo Senato a' 5 Marzo* 1588. Usp. P. KANDLER, Notizie storiche di Pola, n. dj., 380.

sve češće bilježe hrvatska prezimena, a sve je manje potomaka istarskih romanskih starosjeditelja. U Medulinu se, primjerice, godine 1452. spominje *Matheus Morlacus*, a godine 1458. *Antonius Morlacus*.

O iseljivanju nekadašnjih medulinskih starosjeditelja u Pulu u dugome razdoblju od druge polovice XIV. do prve polovice XVI. stoljeća dokumentirani se podaci donose u idućemu poglavlju.

II. GRAĐA O GOSPODARSKOME ŽIVOTU I ODJECIMA JUŽNOISTARSKE DEMOGRAFSKE KRIZE I DEPOPULACIJE

1. Arhiv staroga puljskoga kaptola, knjige *gastalda* i *vicedomina* i općinskih proglasa (tzv. *gride*) predstavljaju vrela bogata podacima o južnoistarskome demografskom i etničkom "supstratu" i "adstratu" od X. do XVI. stoljeća. U toj su građi zabilježena i mnogobrojna prezimena žitelja Medulina, starosjeditelja i doseljenika koja su postupno nestajala u doba velikih ratnih sukoba, epidemija kuge i ostalih bolesti, u doba gospodarskoga propadanja i ekoloških promjena. Valja pretpostaviti da je većina medulinskoga žiteljstva odlučila napustiti svoja vjekovna ognjišta i potražiti utočište u susjednim mjestima, posebice u Puli. Na to upućuju i neke naznake u arhivskim vrelima navedenim u ovome prilogu.

Iz građe koju je koncem prošloga stoljeća proučavao istarski povjesničar Camillo De Franceschi na ovome su mjestu ispisani podaci o medulinskome žiteljstvu. Podaci o osobama iz Medulina i Vrčevana obuhvaćaju vremenski raspon od godine 1370. do 1526. i u ovome se prilogu kao antroponimska građa donose u dva popisa – posebno za svako od spomenutih mjesta.[45]

a) GLAVARI OBITELJI, POSJEDNICI IMANJA I POREZNI OBVEZNICI U MEDULINU

Heredes Andree Marce (doseljenici iz Medulina) zabilježeni u puljskim dokumentima godine 1370.
Martinus filius quondam [dalje: f. q.] Dominici de Cola, de Medelino (1370.)
Dominicus dictus Macaferro (1370.)
Petrus f. q. Mengi Gras, de Medelino (1370.)
Johannes Grimaldi, de Medelino (1370.)
Martinus condam Pasqualis de Medelino (1370.)
Mengolus condam Petri de Medelino (1370.)
Petrus Merle, de Medelino (1370.)
ser Nicolai dicti Dalmatin (1370.)

---

[45] Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola, n. dj. U ovome su radu korišteni podaci doneseni u posebnome dodatku njegove studije pod naslovom *Appendice dei cognomi, soprannomi e prenomi di abitanti di Pola e della Polesana nei secoli X-XVI*, 275-315.

ser Nicolaus condam ser Baldi (1370.)
ser Antonius Verdus (1370.)
Petrus Canelle de Medelino (1370.)
Johannes Renaldi, de Medelino (1372.)
Petrus f. q. m[agister] *Johannis Blanchi, de Medelino* (1375.)
Antonius f. q. m. Mengoli Vital, de Medelino (1375.)
Heredes Petri Del Merlo (1412.). Vidi *Merlo*.
Dominicus Zoveia, de Medelino (1412.)
Noratus Cirnichiarini, de Medelino (1428.-1458.)
Heredes Petri de Consolamento, de Medelino (1428.)
Nicola Grisistoia, de Medelino (1428.)
Antonius filius Martini de Guzi, de Medelino (1428.)
Johannes de Pudignano, de Medelino (1428.). Vjerojatno se iz propala sela *Pudiçan* doselio u Medulin.
Johannes Civitani, de Medelino (1429.)
Doranucius Beltrame, de Medelino (1441.)
Vidolus Bernardi, vicinus et habitator ville Medelini (1441.)
Nicolaus f. q. m. Andree Caronis, de Medelino (1441.-1465.)
Dominicus Cartolema, de Medelino (1441.)
Dominicus Draxeli, vicinus et habitator ville Medelini (1441.)
Antonius f. q. m. Jurij Galin, de Medelino (1441.)
Laurentius Guarneri, de Medelino (1441.-1452.)
Magister Johannes f. q. m. Georgij de Mariza, calegarius, vicinus ville Medelini (1441.-1466.)
Bertunzius f. q. Michaelis del Zovela, de Medelino (1441.)
Zanina uxor q. m. Michaelis de Medelino (1441.)
Dominicus dictus Gomoia, de Medelino (1442.)
Johannes Morandi, de Medelino (1442.)
Dominicus f. q. m. Andree Bertol, de Medelino (1444.)
Nicolaus Bevilaqua, vicinus ville Medelini (1446.)
Matheus filius Thome Borgaia, de Medelino (1445.-1470.)
Dominicus Del Caro f. q. m. Petri, de Medelino (1445.-1458.)
Petrus f. q. m. Bartholomei de Goxa, vicinus ville Medelini (1445.)
Michael Cavaleri, de Medelino (1446.)
Johannes Dimitri, vicinus ville Medelini (1446.-1454.)
Andreas filius Laurentij Draselij, de Medelino (1446.)
Johannes f. q. m. Nocolai Furlani, de Medelino (1446.)
Thoma f. q. m. Luce de Iadra, habitator Medelini (1446.)
Nicolaus Marculini, vicinus ville Medelini (1446.)
Venerius Magrani, de Medelino (1446.)
Antonius f. q. m. Petri de Modruxa, habitator Medelini (1446.)
Domina Andriola uxor q. m. Andree Pizol, de Medelino (1446.)
Radus Sclavus f. q. m. Mathei Tragura, habitator Medelini (1446.)
Dominicus Sgombetta, vicinus ville Medelini (1446.)
Dominicus f. q. Anthonij Vidal, vicinus ville Medelini (1446.)

Florius Crucifax f. q. m. Marie, de Medelino (1448, 1452.)
Antonius Matana, vicinus ville Medelini (1448.-1452.)
Martinus de Zanol, vicinus ville Medelini (1448-1466.)
Domina Blaxia uxor q. Andree Caroni (1450.)
Johannes de Milo, vicinus ville Medelini (1450.-1471.)
Bertholus filius ser Johannis Bertol (1451.)
Philippus Cavalieri (1451.-1466.)
Antonius et Iacobus f. Johannis Gomoia, de Medelino (1451.)
Piero Del Sartor, de Medelin (1451.)
Matheus filius Laurentij Bescha, de Medelino (1452.)
Domina Dominica uxor Martini filij Nicolai Bevilaqua (1452.)
Johannes filius Stephani Cavaler (1452.)
Dominicus Germani, de Medelino (1452.)
Antonius Maluxi, de Medelino (1452.-1490.)
Nicholaus filius q. m. Johannis de Pilcho, vicinus ville Medelini (1452.)
Dominicus Stimolato, vicinus ville Medelini (1452.)
Bertucius et Malgranda f. Mathei Burgaia (1453.)
Dominicus Destadal filius Anthonij, de Medelino (1453.)
Domina Antonia uxor q. m. Blasij Dezuzi, de Medelino (1453.)
Antonuia filia q. m. Dominico Gazala, de Medelino (1453.)
Dominicus Grimo, vicinus ville Medelini (1453.-1472.)
Venerius de Aneda, filius Johannis, vicinus ville Medelini (1454.)
Petrus Chelis q. m. Mathei, de Medelino. Norata eius uxor (1454.)
Martinus filius q. m. Niccolai Draxeli et Maria eius uxor (1454.)
Petrus Guarnieri, vicinus ville Medelini (1454.)
Santuzia Delalba uxor Johannis de Medelino (1455.-1458.)
Stephanus Cingola de Medelino (1457.)
Dena filia q. m. Dominici Fanzulo, de Medelino (1457.)
Domina Dominica uxor Dominici Belambio, de Medelino (1458.)
Andreas filius Dominici Beltrame (1458.)
Nicalaus Paladini, de Medolino (1458.)
Dominicus Picinini, de Medolino (1458.-1473.)
Saverius filius q. m. Andree Ros, de Medolino (1458.)
Petrus de Chiol, vicinus ville Medelini (1458.)
Venerius filius Veroldi, de Medolino (1458.-1466.)
Nicolaus filius q. m. Zenarij Zanini, de Azano, habitator ville Medelini (1458.) [Bilješka upućuje na zaključak – možda previše hipotetičan s obzirom na mali broj primjera – da je propadanje srednjovjekovna sela *Azan* počelo prije propadanja Medulina? U dokumentu se izrijekom navodi da je Zenario Zanini "stanovnik Medulina", no navodi se i njegovo podrijetlo iz susjednoga (koncem XV. stoljeća nestaloga) sela Azan što upućuje na zaključak na njegovo skorašnje preseljenje. Spomenuti južnoistarski *Kleinwüstungsprozess* u to je doba zasigurno već zahvatio selo Azan.]
Johannes Merlo filius Dominici, de Medolino (1458.-1466.)
Nicolaus f. q. Antonij Guzon, de Medolino (1458.-1470.)

Marcus Corvolini et Laurentius fratres et filii q. m. Petri, vicini ville Medelini (1458.-1471.)
Blasius filius Marini de Brunina, vicinus ville Medelini (1465.)
Dominicus f. q. Petri del Guzon (1465.)
Michael filius q. m. Laurentij Schicha, de Medolino (1465.)
Antonius Venturello, vicinus ville Medolini (1465.)
Dominicus Verzolini, vicinus ville Medelini (1465.-1473.)
Matheus Veroldi, de Medolino (1466.)
Joannes f. q. m. Dominici Bevilaqua, de Medolino (1470.)
Nicolaus Bonzorno, de Medelino (1470.)
Nicolaus Honorati, de Medelino (1470.)
Martinus Luciola, de Medelino (1470.)
Johannes filius q. m. Dominici Malcoto, vicinus ville Medelini (1470.)
Blaxius Marini, de Medelino (1470.)
Nicolaus filius Antonij Matana, de Medolino (1470.)
Simon de Miliza et Santucia eius uxor, de Medolino (1470.)
Dominicus Bomba, vicinus ville Medelini (1470.)
Galeacius, de Medolino (1471.)
Marcus et Nicolaus Lupostoia, de Medelino (1471.)
Gataldus de Manopoli, vicinus ville Medelini (1471.)
Nicolaus Tomasini, de Medelino (1471.)
Johannes et Antonius filii q. m. Nicolai Paladini (1472.-1502.)
Rado f. q. m. Martini Blagaia, de Medelino (1473.)
Marcus Della Caladrina, de Medelino (1473.)
Dominicus Del Plebano, vicinus ville Medelini (1473.)
Venerius Luciola, de Medelino (1473.)
Nicolaus Miraben, vicinus ville Medelini (1473.)
Bertus filius Venerij Berti, de Medelino (1502.)
Bertus f. q. m. Mathei Bugaia (1502.)
Michiel et Nicolaus fratres Cartolema (1502.)
Januarius f. q. m. Andree de Cataro, vicinus ville Medelini (1502.)
Martinus f. q. m. Petri del Caro, de Medelino (1502.)
Petrus f. q. m. Andree del Caro, de Medelino (1502.)
Johannes f. q. m. Antonij Facaroli, de Medelino (1502.)
Nicolaus f. q. m. Johannis Ferri, de Medelino (1502.)
Venerius et Blasius f. q. Dominici Gredi, vicini ville Medelini (1502.-1505.)
Fumia uxor Nicolai Luciola (1516.)
Johannes filius Venerij Lutrali, de Medelino (1505.)
Nicolaus Marcuci, de Medelino (1505.)
Simon f. q. m. Martini, de Medelino (1502.)
Franciscus f. q. m. Johannis Matana, de Medelino (1502.)
Presbyter Pasqualis Merlo, canonicus Ecclesie Medelini (1502.)
Antonius et Petrus Merlo, de Medelini (1502.)
Johannes Rizoti, de Medelino (1502.)

Simon f. q. m. Petri Vendancia, habitator Medelini (1502.)
Andreas Verzulini, de Medelino (1502.)
Franciscus f. q. m. Nicolai Zanoli, de Medelino (1502.)
Ambrosius Ambrosi f. q. m. Gregorij, de Medelino, et Simon eius frater (1503.-1505.)
Petrus f. q. m. Nicolai de Berto (1503.)
Gregorius f. q. m. Johannis de Marenzo, vicinus ville Medelini (1503.)
Dominicus Mefrono, de villa Medelini (1503.)
Franciscus f. q. m. Johannis Merlo (1503.)
Domica relicta q. Blaxij Mirabel, de Medelino (1503.)
Laurentius f. q. Johannis Panzi, de Medelino (1503.)
Johannes Pavon, de Medelino (1503.)
Dominicus Sdraviza, de Medelino (1503.)
Johannes et Venerius Cristofori f. q. m. Pasqualini, de Medolino (1505.-1513.)
Francischinus Del Brente, vicinus ville Medelini (1505.)
Dominicus Matiasi, de Medelino (1505.)
Dominicus Mavisi, vicinus ville Medelini (1505.)
Dominicus Mestroni, de villa Medelini (1505.)
Matheus Azalini, vicinus ville Medelini, et Bona eius uxor (1508.)
Nicolaus f. q. m. Johannis Belambio, de Medelini (1512.)
Venerius Bevilaqua, de Medelino (1512.)
Christoforus f. q. m. Martini de Medelino (1512.)
Bernardus Mirabeli, de Medolino (1512.)
Antonius et Nicolaus f. q. m. Martini Passarini, de Medolino (1512.)
Petrus f. q. m. Joannis Rilatio de Medolino (1512.)
magister Johannes Acurru f. q. m. Petri, vicinus ville Medelini (1513.)
Mani f. q. m. Abdree Acurru (1513.)
Michiel Brocho, vicinus ville Medelini (1516.)
Matheus f. q. Nicolai Burgaia (1516.)
Petrus Burisela, de Medelino (1516.)
Mancina et Pasqualinus f. q. Antonij Cartolema (1516.)
Elia f. q. m. Dominici Fabruzzi, de Medelino (1516.)
Johannes de Castronis f. q. Christophori, vicinus ville Medelini (1520.)
heredes Benedicti Solda, de Medelino (1526.)
Domina Domina Della Vecchia, relicta Berenardi, de Medelino (1526.)
Presbyter Petrus f. q. Dominici Bumba [sine anno].

b) POSJEDNICI I POREZNI OBVEZNICI U VRČEVANU

Andreas quondam Cenarij, cum suis confratribus (1370.)
Domina Columba uxor q. m. Mathei Johannis Barra, de Orcevano (1370.)
Petrus f. q, m. Johannis, de Orcevano (1370.)
Dominicus f. q. Johannis Petrogna, de Orcevano (1372.)
Michiel Vidal, vicinus Orcevani (1428.)

Domina Pasqua uxor Petri f. q. m. Antonij Sclavucini et filia ser *Nicolai q. m. Ser Christophori de Orzevano* (1450.-1459.)
Laurentius f. q. m. Andree Iura, et Iacobus eius filius, de Orzevano (1457.)
Nicolaus f. q. m. Johannis Gara vicinus ville Orcevani (1458.-1462.)
Dominicus Greto, vicinus ville Orcevani (1458.)
Antonius f. q. m. Michaelis Macari, vicinus ville Orcevani (1458.)
Venerius Vendancia, de Orzevano (1458.)
Johannes f. q. Nicolai Gara (1465.-1471.)
Venerius f. q. m. Simeonis Genge, de Sissano, vicinus et habitator ville Orcevani (1465.)
Potentus f. q. m. Simeonis Potenti, vicinus ville Orzevani (1465.)
Petrus Vendancia, vicinus ville Orzevani (1466.)
Johannes Zampieri, vicinus ville Orcevani (1466.)
Georgius f. q. m. Blasij de Brigna, habitator ville Orzevani (1470.)
Joannes Piva f. q. m. Nicole, de Orzevano (1470.)
Dominicus Zampiero, de Orzevano (1516.).

Popisi imena i prezimena medulinskoga (i vrčevanskoga) žiteljstva svjedoče da je u najjužnijem dijelu istarskoga poluotoka sve do konca srednjovjekovlja stari (istro)romanski etnički element uspio očuvati svoj kontinuitet. Istodobno se počinju pojavljivati hrvatska prezimena, katkad i s naznakom etoprostornoga podrijetla (primjerice *ser Nicolai dicti Dalmatin*, 1370.; *Thome filius quondam magistri Luce de Iadra*, 1446.; *Antonius filius quondam magistri Petri de Modruxa*, 1446.; *Andrea da Cataro*, 1502. i dr.). Nestanak staroga sloja žiteljstva očito je bio dugotrajan: s jedne strane obilježen sporim propadanjem, s druge naglim pomorima i napuštanjem starih ognjišta. Valja pretpostaviti da su se starosjeditelji iseljavali u istarska mjesta, posebice u Pulu, ali su i stradavali u epidemijama i ratnim okršajima. Prezimena navedena u ovome prilogu gotovo su sasvim iščezla, jednako u južnoj Istri kao i na cijelome poluotoku. Do našega doba očuvalo ih se samo nekoliko.

2. Visoki mortalitet, povremene "krize smrtnosti", iseljivanje i bijeg žiteljstva iz Medulina ugrozio je njegov demografski ustroj, postupno nagrizao, a zatim i potpuno uništio njegovo gospodarstvo. Posvjedočio je o tome i znameniti kartograf Pietro Coppo u djelu "O smještaju Istre" (*Del sito dell'Istria*) u kojemu je, godine 1540., zabilježio:

"Dalle Promontore a Venezia si fanno miglia centotrenta, queste sono per mezzo il porto o ridotto di Medolino per legni grossi, per piccoli in capo al detto porto ve n'ha un piccolo sopra il quale e Medolin, antica terra, benché ora ridotta in piccol vico o cortina. Ha mirabil sito il porto che fanno le opposte Promontore. Anticamente fu chiamata, come dice Plinio, *Metulin*, distrutta come abiam detto dai Romani conta oggi circa cinquanta case con torre in fortezza. Da Medolin al fiume Arsa son miglia unidici [...]" (*Od Premanture do Venecije valja prijeći stotinu trideset milja brodeći, za velike lađe, iz medulinske luke ili zakloništa, manji pak kreću s nekog rta na kojemu se upravo smjestio Medulin, staro naselje iako sada svedeno na malo selo ili pridvorno naselje. Na čudesnome se mjestu nalazi njegova luka omeđena dvama rtovima. U*

starini se nazivao, kako svjedoči Plinije, Metulin, *no razoren od Rimljana, kako smo kazali, danas ima oko pedeset kuća s kulom i utvrdom. Od Medulina do ušća rijeke Raše ima jedanaest milja* [...]).[46]

Kartograf, pisac portulana[47] i zemljopisac Pietro Coppo smjestio je Medulin na važnu pomorsku točku u kojoj se račvaju dva puta: onaj zapadni prema Veneciji, Gradu na lagunama i središtu sjeverojadranskog akvatorija, i onaj istočni koji vodi prema Raškome zaljevu i dalje prema području pod vlašću Kuće Austrije. Od svoga važnoga položaja Medulin, međutim, neće imati nikakve koristi za vlastiti gospodarski i prometni napredak, bit će, čak suprotno od toga, mjesto sukoba mletačkih interesa i interesa oponenata Republike sv. Marka.

3. Spomenuti popis žitelja u Medulinu i Vrčevanu (naveden u tekstu označenom II. 1. a i II. 1. b) nije potpun. Kako je spomenuto, riječ je o ispisima Camilla De Franceschija iz medievalnih vrela koja je mogao konzultirati i koja danas više nisu dostupna. No, osim navedenih imena, iseljenici iz Medulina zabilježeni su i u nekim drugim vrelima. Primjerice, u nekome sporu o uređivanju posjedovnih prava i ubiranja daća u selu Muntiću, medievalnoj *kontradi* sela Kostanjice, između nobila Girolama Barbariga i "Pietra Dif[n]ica iz Medulina" (*Pietro Dif[n]ico da Medolin*), navodi se podatak da je Medulinac *Dif[n]ico* držao u posjedu neke parcele koje su osporavali nobili Barbarigo. Senat se 7. lipnja 1578. na žalbu Barbariga upleo u spor,[48] no ostalo je neobjašnjeno tko je bio Pietro Dif[n]ico i kakvu je ulogu imao u Medulinu prije napuštanja sela?

Vjerojatno bi se u arhivskim vrelima našlo puno takvih primjera. No, zasad nije moguća podrobnija rekonstrukcija medulinskoga žiteljstva. Ona ostaje otvorenim problemom istarske društveno-gospodarske, demografske i etničke povijesti.

4. Od osamdesetih godina XVI. stoljeća u arhivskim se i tiskanim vrelima nazire nastojanje središnje mletačke vlasti da se istarska populacijska kriza ublaži novim naseljivanjima, u prvome redu dovođenjem *kolona* iz prekomorskih posjeda. Najviše se naselilo hrvatskih doseljenika i dobjeglica iz Dalmacije i njezina zaleđa, dijelova Bosne i Hercegovine, ali i južnoga primorja sve do Kotora.[49]

---

[46] Pietro KANDLER, Corografie dell'Istria: Pietro Coppo, Del sito dell'Istria, *Archeografo triestino* II., 1830., 42-43. Podrobnije o kartografu iz Izole (rođenom u Veneciji 1469./70.) usp. Luciano LAGO – Claudio ROSSIT, Pietro Coppo: Le "Tabvle" I.-II., Trst 1986. Također i Attilio DEGRASSI, Pietro Coppo; pretiskano u knjizi koju je priredio Francesco SEMI, Istria e Dalmazia: uomini e tempi, Udine 1991., 146-151.

[47] Portulan ("portolano") vrsta je vodiča za putovanje uz neku obalu s detaljnijim podacima o karakteristikama luke, mogućnostima pristajanja, sidrenja, veza... *Portulani* predstavljaju i detaljne opise obalnoga područja (*"Libro ove, in ordine geografico, sono descritte le coste; sono riportate le notiozie idrorografiche, meteorologiche, economiche delle diverse regioni e tutte le notizie d'indole nautica necessarie ai naviganti"*). Usp. Luigi CASTAGNA, Dizionario marinaresco, Roma 1955.; E. ROSAMANI, Vocabolario marinaresco, n. dj., 134; Radovan VIDOVIĆ, Pomorski rječnik, Split 1984., 365.

[48] *Senato Mare* – Cose dell'Istria, 7. giugno 1578., *AMSI* XI., f. 1-2, 1896., 50-51.

[49] B. SCHIAVUZZI, Cenni storici sull'etnografia dell'Istria, n. d., passim; M. BERTOŠA, Istra: Doba Venecije, n. dj., passim.

Susret došljaka s nenaseljenim i pustim Medulinom bio je vrlo dramatičan, ispunjen strepnjom, strahom i odlučnim odbijanjem da se smjeste u njegove prazne kuće i preuzmu ulogu žiteljstva koje će udahnuti novi život ugašenim ognjištima. Svjedoci odbijanja hrvatskih doseljenika u posljednjoj četvrtini XVI. stoljeća da obnove život demografski mrtvome Medulinu i da obrađuju njegove zapuštene zemljišne površine bila su i četvorica "istarskih providura" (*Provveditori nell'Istria*) – koje je mletačka vlada uputila u južnu Istru i odredila im Pulu kao službeno sjedište. Nakon povratka u Veneciju providuri su svoja izvješća osobno pročitali u Senatu: Marin Malipiero, 29. lipnja 1583., Giacomo Renier, 8. listopada 1585., Niccolò Salamon, 5. ožujka 1588. i Lodovico Memo godine 1590. (datum je uništen vlagom). Te je relacije prvi prepisao Pietro Kandler, a objelodanjene su poslije njegove smrti.[50] Kasnije sam imao prilike vidjeti izvornike i uvjeriti se u preciznost Kandlerova rada. Potkrale su mu se tek sitne omaške.

O Medulinu su poglavito zanimljiva svjedočanstva Giacoma Reniera i Nicolòa Salamona. U izvješću Senatu (1585.) providur Renier navodi da Medulin ima vrlo malo žiteljstva (*Villa ... con pochissimi habitatori*), ali spominje i podatak da je "osam zadarskih obitelji s 80 duša", koje su počele graditi selo Premanturu, najprije htio naseliti u Medulinu, no one to nisu htjele prihvatiti:

"Mi andava il pensiero di voler che habitassero la villa di Medolino, che già fu ricetto di moltitudine di populo, per quanto le presenti sue vestigie dimostrano, dove haverebbono anche havute delle case di mura già fabbricate, et con il mezzo loro saria ridotta ad habitatione la predetta villa: al che essi sempre si mostrorono renitenti, perché haveano qualche suspetto di quell'aria ..." (*Nametala mi se pomisao da su možda htjeli prebivati u selu Medulinu, koji nekoć bijaše utočištem mnogobrojnoga žiteljstva kako to i sada pokazuju njegovi ostaci. Tu bi mogli dobiti već gotove kamene kuće i njihova bi nazočnost značila konačno naseljivanje spomenuta sela, no oni su se tome uvijek tvrdoglavo odupirali, jer su sumnjali u onaj zrak* [...]).[51]

O sličnom iskustvu s doseljenicima iz Dalmacije tri godine kasnije izvješćuje Renierov nasljednik, providur Salamon. Gotovo je istim riječima ponovio izjavu svojega prethodnika:

"Li ho accomodati [...] di case et terreni, parte nelle pertinentie delle ville di Sissano et parte di Lisignano essendosi tutti sempre mostrati renitenti di habitar la villa di Medolino, altre volte una delle più floride del Contado, et populatissima per quanto dimostrano le presenti sue vestigie da me da nuovo propostali et per la sua rihabitatione, et perché haverebbono anco havuto maggior commodità di case già fabricate, ma come ho predetto, sempre si sono mostrati ritrosi, havendo qualche sospetto di quell'aria [...]" *(smjestio sam ih [...] u kuće i podijelio im zemljišta, dijelom ona koja pripadaju selu Šišanu, dijelom ona od Ližnjana, jer su uporno odbijali prebivati u selu Medulinu, nekoć jednom*

---

50 Usp. P. KANDLER, Notizie storiche di Pola, n. dj., 309-404.
51 Isto, 359.

od najrazvijenijih u tom području, a i dobro neseljenom kako pokazuju njegovi sadašnji ostaci. Ponovno sam im predložio da se tu smjeste, jer će im biti puno udobnije živjeti u već podignutim kućama kamenih zidova, no kako sam već prije rekao, bili su tome protivni zbog sumnje u tamošnji zrak [...]).[52]

Obitelji doseljene sa zadarskoga područja počele su 1585. graditi selo Prementuru, na krajnjem rtu Istarskoga poluotoka. Medulin je tih godina ostao nenastanjen.

5. Navedeni popisi žiteljstva medulinskog i njemu pridruženog vrčevanskoga *kòmuna* nedvojbeno svjedoče o korijenitim demografskim i etničkim promjenama koje su se zbile u tome malome ruralnome jezgru. Poznata su mnoga imena staroga etničkoga sloja u nestajanju, no nema podataka za istodobno praćenje naseljivanja.

Prema mletačkim arhivskim vrelima nije moguće rekonstruirati sliku naseljivanja Medulina između tridesetih godina XVI. stoljeća i početka idućega. Osim škrtih povremenih vijesti, nema podrobnijih podataka o naseljivanju Medulina, iako je ono moralo biti intenzivno. Ako je spomenutih osam "zadarskih obitelji" (*otto famiglie Zaratine*), kako ih je 1585. nazvao providur Giacomo Renier, odbilo smještaj u dobro očuvanim kućama zidanim od kamena i odlučilo se na gradnju novoga sela, neizbježno su druge skupine doseljenika i dobjeglica prihvatili tu privlačnu ponudu. Postajali su vlasnici kuća i dobivali "*investuturu*" na zemlju dokle god je obrađuju, ali su za pojedine parcele zemlje s nekim institucijama, posebice crkvenim, sklapali i tzv. "vječni zakup" (*emphyteusis / emfiteuza*).[53]

Do konca XVI. stoljeća u glavnim se crtama već zbio proces novoga naseljivanja Medulina, a od godine 1600. istim je smjerom tekao je dalje. Arhivski podaci o tome u medulinskoj se građi XVI. stoljeća nisu očuvali, no zahvaljujući povezanosti Medulina i Pule, "jednodnevnim migracijama" između dva susjedna mjesta, ali i trajnim nastanjivanjem novodošlih Medulinaca u Pulu, njihova su imena zabilježena u puljskim matičnim knjigama. *Liber Baptizatorum, Liber Copulatorum* i *Liber Mortuorum* upisima u svojim rubrikama (od početka XVII. do konca XVIII. stoljeća) svjedoče o novome etničkom sloju naseljenom u starome Medulinu. Na ovome se mjestu navodi samo nekoliko primjera s nekadašnjim i današnjim karakterističnim medulinskim prezimenima:

Giacomo Milos da Medolin (1629.)
messer Zorzi Grubissich della Villa di Medolino (1695.)
messer Nicolo Radossevich detto Vuleta da Medolino (1697.-1732.)
Antonio Privrat della Villa di Medolino (1707.)
Nicolò Gracalich da Medolin (1739.)
Andrea Aliverich detto Frate da Medolin (1740.)

---

[52] Isto, 380.

[53] Usp. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev: Zgodovina agrarnih panog. Zvezek II.: Družbena razmerja in gibanja, Ljubljana 1980., 101, 212, 233, 413 i dalje; M. BERTOŠA, Istra: Doba Venecije, n. dj., 31, 165; Lujo MARGETIĆ, Srednjovjekovno hrvatsko pravo: Obvezno pravo, Zagreb – Rijeka 1997., 242.

Mattio Braicovich da Medolin (1740.)
Zuanne Iucopilla da Medolin (1740.-1742.)
Chierico Mattio Gracalich da Medolino (1745.)
Zuanne Lorenzin da Medolino (1756.-1785.)
Tomasina relita del quondam messer Zuanne Micalevich da Medolino (1757.)
Antonio Radossovich da Medolino (1769.), vidi *Radossevich*
Mattio Barissich sive Gracalich da Medolino (1781.)
Giuseppe Chiraz da Medolino Colono da Domenico Demori al Molino (1793.) i dr.[54]

Naseljivanje južne Istre i sela Medulin bio je dugi i kompleksni povijesni proces o čemu svjedoče mnogobrojna vrela. Na žalost, i ona koja se odnose na Medulin najvećma su propala. Do nas su stigli tek rijetki fragmenti. Unatoč tome, može se s pravom zaključiti da se je u XVI. i XVII. stoljeću etnički sastav medulinskoga žiteljstva korijenito promijenio. Medulin je postao potpuno hrvatsko selo.

III. POVIJESNA VRELA O POKUŠAJIMA NAPUČIVANJA MEDULINA, O RATNIM OPASNOSTIMA, NESIGURNOSTI ŽIVOTA I DRUŠTVENOJ STAGNACIJI

1. U prvoj polovici XVII. stoljeća središnje i lokalne vlasti pokušavale su uskrsnuti Medulin, naseliti novo žiteljstvo i upaliti iskru života na njegovim ugašenim ognjištima. Bio je to iznimno težak pokušaj koji su – u dramatičnome povijesnom okružju – pratili jednako neuspjesi kao i uspjesi. Iskra života ipak je buknula u tom potpuno depopuliranome malome južnoistarskome svijetu. Novo žiteljstvo hrvatskog etničkoga podrijetla bilo je tako snažno i otporno da se moglo uhvatiti u koštac s mnogobrojnim nedaćama koje su zapljuskivale istarski poluotok i stvoriti uvjete za obnavljanje i nastavljanje života u tome seoskom nukleusu. Neprijeporna je i povijesnim vrelima potvrđena činjenica da su hrvatski deseljenici u drugoj polovici XVI. i početkom XVII. stoljeća položili temelje života i napretka na kojima počiva i današnji Medulin.

Pabirci o povijesti Medulina ukazuju ne samo na spašenu opstojnost i produženi život toga slikovitoga mjesta na krajnjem istarskome jugu već svjedoče i o teškim uvjetima s kojima su hrvatski doseljenici suočavali i u idućim stoljećima.

---

[54] Usp. Miroslav BERTOŠA, Etnička struktura Pule od 1613. do 1697. s posebnim osvrtom na smjer doseljivanja njezina pučanstva, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* XV., 1970., 53-130; Isto XVI., 1971., 53-89. Podatke iz matičnih knjiga od 1613. do 1815. podrobno je analizirao Slaven BERTOŠA u tekstu disertacije pod naslovom "Pula u XVII. i XVIII. stoljeću: društvene, demografske i etničke promjene" (obranjene početkom svibnja 2000. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.)

2. Učeni montecassinski redovnik Fortunato Olmo, koji je djelovo u mletačkome samostanu San Giorgio Maggiore na istoimenom otočiću u *Giudecci*, posjetio je Istru godine 1614. i o njoj ostavio zanimljiv opis. *Don* Olmo opisao je Istru na temelju osobnih opažanja, ali i starih pisaca, no na njegovu je rukopisu nepoznati sastavljač unosio upise do godine 1645. (Olmo je umro u spomenutome samostanu u Veneciji godine 1648.)[55] U svojim istarskim bilješkama o Medulinu je ostavio ovo sumarno svjedočanstvo:

"Dalla punta dei Promontorij al porto di Medolino miglia sei. Fu Medolino per testimonio di Pietro Coppo, castello molto antico: che hora è piciola contrada.

Ha il Porto grande capace d'ogni genere de Navi grandi, dentro del quale ve n'è un altro detto il Porto minore per le piccole.

E' Medolino luogo anch'esso d'aria insalubre. Oltre il qual Porto si veggono le Merlere[56] che sono doi isole nel seno Flanatico, detto altrimenti il Quarnero.[57] Dal Porto di Medolino infino dove che sbocca in mare Arsa fiume che divide l' Italia vi sono 11 miglia" (*Od rtova Premanture do luke Medulin šest su milja. Bijaše Medulin, kako posvjedoči Coppo, vrlo stari kaštel: no sada je tek mala kontrada.*

Luka mu je prostrana, sposobna primiti svaku vrstu velikih brodova, a unutar nje je lučica za male lađe.

I Medulin je mjesto nezdrava zraka. Preko te luke vide se Marlere koje su zapravo dva otoka u Flanatičkome zaljevu koji se drukčije naziva Kvarnerom. Od luke Medulin sve do utoka Raše u more, gdje završava Italija, ima 11 milja).[58]

Geostratešku ulogu Medulina Fortunato Olmo ističe i u epizodi puljske povijesti (već spomenutoj u ovome prilogu):[59]

"Si vede in una scrittura del 1149 che essendosi Pola prima ribellata, poi domata da Domenico Morosini figlio del doge di questo stesso nome e famiglia, e da Marin Gradenigo Capitani fu imposto a quei Cittadini, che dovessero haver la custodia del Mare da Ladroni, cominciando da Medolino, dove vi è un gran Porto e terminando a Rovigno" (*Vidi se u nekoj listini iz 1149. da je Puli, nakon što se najprije pobunila a zatim bila pokorena od Domenica Morosinija, duždeva sina ista imena i obitelji, i Marina Gradeniga, kapetana, nametnuto pomorsko stražarenje od razbojnika, počevši od Medulina, u kojemu se nalazi velika luka, pa do Rovinja*).[60]

---

[55] "Descrittione dell'Histria di D. Fortunato Olmo", *AMSI* I., f. 1-2, 1885., 149-172. Uredništvo *AMSI* donijelo je prijepis rukopisa koji se čuva u Državnom arhivu u Veneciji.

[56] *Marlera / Merlera* je rt na jugoistočnoj obali Istre. "Dva otoka", spomenuta u Olmovu opisu, vjerojatno su Levan i Levanić, južno od Marlere u Medulinskome zaljevu.

[57] *Sinus Flanaticus* naziv je za tjesnac između istarske obale i otoka Cresa, a potječe od latinskog imena grada Plomina: *Flanona*.

[58] "Descrittione dell'Histria...", n. dj., 163.

[59] Usp. bilješku 5.

[60] "Descrittione dell'Histria...", n. dj., 163.

3. Premda su, kako je već spomenuto, mnogobrojne seobe hrvatskog etničkog elementa potkraj XVI. i početkom XVII. stoljeća relativno brzo napučile Medulin i počele ponovno obrađivati njegove zapuštene oranice, rijetke su izravne vijesti koje dokumentiraju tijek toga procesa. Primjerice, godine 1612. mletačka je vlast doseljeniku Iliji Mihaljeviću iz "Vrhovca pod Turskom" (*Vercovaz sotto il turco*) ustupila na korištenje zemljište u Vrčevanu pokraj Medulina.[61] Iz "turskih krajeva" potjecali su i glavari obitelji Nikola Branislavić, Mikula Mihaljević, Jakov Radošović i Jure Manović koji su se naselili u Medulinu. Vlast im je dala u "trajni zakup" oko "130 *padovanskih polja*" u Marleri na zemljištu omeđenom kontradom *Casella piccola* (koja je predstavljala medulinsku *Proštinu*), općinskim ližnjanskim posjedom, lokvom i kontradom *Marina*.[62]

Zanimljivo je usputno pripomenuti da je zemljište predano na korištenje novim doseljenicima u Istru katkad izmjereno u "padovanskim poljima" (*campi padovani*). Ta se zemljišna mjera često rabila u mletačkoj *Terrafermi*, pa su je otud mletački rektori prenijeli i u Istru. "Padovansko polje" iznosilo je 3.862,57 četvornih metara zemljišta.[63]

4. Čini se da u dugome nizu godina XVI. stoljeća uskočki napadi nisu posebno ugrozili Medulin. Napetije je stanje zavladalo u doba uskočkoga rata (1615.-1618.), posebice zbog prijetnja Napuljske Kraljevine koja je u južnoj Istri namjeravala iskrcati svoje postrojbe i stvoriti strateški mostrobran za dalje napade na Republiku sv. Marka. Mletačka je vlada zato i Medulin uvrstila u važna mjesta svoje obrambene taktike i politike. Uz odluku da se u Puli podigne snažna utvrda neki su stratezi predlagali da se to učini i u Medulinu. No, vojni stručnjak za pitanja državne sigurnosti Pietro Matteacci, jedan od "pravnih savjetnika" (*Consultori in jure*)[64], u svojemu se izvješću iz 1625. negativno izrazio o tome nastojanju. Mateacci je, osim toga napisao posebni stručni izradak o ponovnome oživljavanju grada Pule, njezina područja i mjesta u okolici. Osvrnuo se i na medulinsku luku (uz susjednu Budavu), za koju kaže da je "smještena na Kvarneru, otvorena i izložena vjetrovima, oskudna slatkom vodom i bez mogućnosti za prehranu vojske, pa je zato povoljna za obranu, ali i neprikladna da se u njoj smjeste mnogobrojnije vojne postrojbe [...]".[65]

5. Jačanje međunarodne napetosti u doba Tridesetgodišnjega rata (1618.-1648.) produžavalo je u Veneciji strah da bi, kako je već spomenuto, neka od

---

[61] Carlo DE FRANCESCHI, L'Istria – note storiche, Poreč 1879., 364-365.

[62] B. SCHIAVUZZI, Cenni storici ..., n. dj., 371; također i *AMSI* IX., f. 1-2, 1894., 202 i *AMSI* XI., f. 3-4, 1896., 363, 370.

[63] Usp. Daniele BELTRAMI, Saggio di storia dell'agricoltura nella Repubblica di Venezia durante l'età Moderna, Venezia-Roma 1965., 34.

[64] Građu fonda *Consultori in jure* u Državnom arhivu u Veneciji pregledao sam još davne 1987., no tek sam nedavno priredio za tisak najvažnije ispise s komentarom pod naslovom "*Consultori in jure*" *i ideje oživljavanja Istre početkom XVII. stoljeća.*

[65] Taj je dokument, pohranjen u knjižnici Gradskoga muzeja u Padovi, objelodanio i komentirao Egidio IVETIĆ, La classe dirigente veneta e i piani di risanamento dell'Istria – ruoli e prospettive di sviluppo per Pola in un discorso del primo Seicento, *Atti CRS* XXII., 1992., 287-317.

europskih sila, u prvome redu Španjolska, mogla izvršiti pomorsku invaziju južne Istre i tako stvoriti uporište za napade na sam Grad na lagunama. Ponovila se gotovo ista slika kao i u doba uskočkoga rata i poslije njega. Užurbano su se donosile odluke o gradnji utvrde u Puli, a "*soprintendente Poiana*" i "*ingegnere Cavriolo*", vojno-graditeljski stručnjaci dobili su zadaću da ispitaju prijeti li opasnost od neprijateljskoga osvajanja Medulina i treba li fortificirati njegovu luku. Svoju su misiju obavili početkom rujna 1629.

Četiri godine nakon Matteaccijeva izviđanja strateških točaka u južnoj Istri, mletački je Senat nastojao dobiti još jedno stručno mišljenje o prikladnosti medulinske luke za obranu ovoga područja.[66]

6. Ratna opasnost i prijetnja od iskrcavanja pomorskih i kopnenih postrojba mletačkih neprijatelja u južnoj Istri i u idućim je godinama brinula lokalnu i središnju mletačku vlast. Senat je podržavao nastojanja istarskoga providura Contarinija i odobravao strateške odluke *conta Poiane*. Obojica su obilazili sela u Puljštini i prikupljali podatke o muškarcima sposobnim za oružje (*huomini da fatione*). U Veneciji je donesena odluka da se u Premanturu, Medulin i Pomer pošalje oružje i streljivo za 300 momaka iz tih sela, koji bi u slučaju invazije branili mletačko područje.[67]

Iduće godine (1630.) središnja je vlada naredila "kapetanu *Kulfa*" (< *Colfo / Golfo)* Zulianu da od uprave Arsenala (*Magistrato dell'Arsenal*) u Veneciji preuzme "500 mušketa za naoružavanje momaka u Premanturi, Medulinu i Pomeru". Broj momaka (*fanti*) u lokalnim postrojbama gotovo je udvostručen u odnosu na spomenuti prijedlog providura Contarinija i grofa Poiane. [68]

Medulinski seljaci posjednici volovskih zaprega i medulinska muška populacija sposobna za oružje sudjelovala je i u izgradnji puljske utvrde, najvažnije vojno-obrambene građevine koju je zamislio i većim dijelom ostvario francuski vojni arhitekt inženjer Antoine De Ville, no koja nikad nije doživjela svoju praktičnu primjenu, niti je odigrala bilo kakvu ulogu u puljskoj povijesti do propasti Republike sv. Marka.[69]

7. U travnju 1630. mletačkome je Senatu dojavljena vijest da je "jedanaest osoba odjevenih na slavenski način (*vestite alla schiavona*) za koje se vjeruje da jedna potječe iz Medulina, a ostale iz Premanture" napalo i opljačkalo "tri fregate kod Crne punte u Kvarneru". U izvješću se izrijekom navodi da nije riječ o uskocima već o mletačkim podanicima, vjerojatno nastanjenim u nekom od sela južne Istre. Mletački je Senat izdao naredbu zapovjedniku "hrvatske naoružane lađe" (*barca armata croata*) Marinu Bračiću da budno prati kretanja sumnjivih osoba i brine se o sigurnosti obala kvarnerskoga akvatorija.[70]

---

66 Senato Secreti – Cose dell'Istria, 1629, 15 settembre, *AMSI* VII., f. 1-2, 1891., 72.

67 Senato Mare – Cose dell'Istria, 1630, 4 marzo, *AMSI* XIII., f. 3-4, 1898., 324.

68 Senato Secreti – Cose dell'Istria, 1630, marzo giugno, *AMSI* VII., f. 1-2, 1891., 75.

69 Detaljnije o tome usp. u M. BERTOŠA, Istra: Doba Venecije, n. dj., poglavlje "Tutamen civitatis & provinciae (Štit gradu i pokrajini): Vojni inženjer Antoine De Ville i njegova tvrđava u Puli u spletu povijesnih okolnosti XVII. i XVIII. stoljeća", str. 414-455.

70 Senato Secreti – Cose dell'Istria, 1630, 20 aprile, *AMSI* VII., f. 1-2, 1891., 77.

8. Na gospodarske i demografske prilike u Istri XVI. i XVII. stoljeća znatno su utjecale velike epidemije zaraznih bolesti, posebice kuge, koje su ne samo decimirale žiteljstvo već i izazivale apokaliptični strah.[71] Primjer Medulina – sela koje je snagom svojega gospodarskoga razvitka bilo na putu da postane *trgovište* a doživjelo je povijesni *(Klein)wüstungsprozess* – svjedoči koliki je bio strah tadašnjih doseljenika od "nezdrava zraka" i "kužnih isparavanja". Velika epidemija kuge god. 1631.-1632. – posljednja u Istri – pogodila je i Medulin s njegovim područjem. Dio je medulinskoga žiteljstva umro od bolesti, a dio pobjegao u druga istarska mjesta, tih godina pošteđenih od epidemije. Starosjeditelji se nikad nisu vratili na napuštena ognjišta, no – zbog dramatičnoga straha od kuge – u Medulinu se, kako je spomenuto, nisu htjele doseliti ni obitelji kolonista kojima je mletački providur nudio dobro očuvane i čvrste kamene kuće i netom napuštene njive i pašnjake! Medulin je slijedio tragični trend depopulacije istarskoga područja, ali i povijesni tijek snažne hrvatske imigracije.[72]

Medulin je sve do konca XIX stoljeća ostao "nezdravim mjestom" u kojemu, kako svjedoče mletački providuri i, kasnije austrijski liječnici, vlada endemska malarija.[73]

Jedna od posljedica smanjivanja žiteljstva bilo je i ukidanje kaptola u južnoistarskim selima Šišanu, Mutvoranu i Medulinu.[74]

9. Gotovo tri stoljeća (XVI.-XVIII.) trajali su sporovi, sukobi i neprestane napetosti između starosjeditelja i doseljenika, ali i među samim kolonistima i dobjeglicama. Istra je proživljavala doba dramatičnoga preuobličavanja suživota. Sukobi, posebice između ratara i stočara, često su završavali tučnjavama, ubojstvima i osvetama... Počinitelje je čekala smrtna kazna, galijotska klupa, željezni okovi, veslo, najčešće, pak, progonstvo jer su na vrijeme uspijevali izmaknuti pravdi.

Takvi su slučajevi zabilježeni i u Medulinu. Primjerice, u matičnoj knjizi umrlih gdje je opisano dramatično pogubljenje Lovre Kostabilića iz Medulina. Njega je *Reggimento* puljskoga kneza-providura Daniela Trevisana osudio na smrt mušketiranjem i pogubio. Budući da je Kostabilić bio Hrvat (*per essere Illirico*) ispovijedio ga je medulinski župnik Antun Budanić, a zatim su ga "braća bratovštine Gospe od milosrđa" odvela na stratište. Trinaestog ožujka 1649. smaknut je na javnome mjestu u Puli, no biskup nije dopustio crkveni ukop njegova mrtvoga tijela.[75]

10. U XVII. je stoljeću Medulin obnovio gospodarski život, povećao žiteljstvo, no i promijenio etnički sastav sela. U Medulinu su oživjela mnoga ognjišta, obnovljene stare i niknule nove kuće. Prema nekim svjedočanstvima postala

---

71 B. SCHIAVUZZI, Le epidemie di peste..., n. dj., 445.

72 Isti, Cenni storici sull'etnografia dell'Istria, n. dj., 363.

73 Usp. Bernardo SCHIAVUZZI, La malaria in Istria. Ricerche sulle cause che l'hanno prodotta e che la mantengono, *AMSI* V., f. 3-4, 1889., 319-472.

74 Fasti istriani, *L'Istria* V., n. 5, Trieste, 2. febbraio 1850.

75 B. BENUSSI, Spigolature..., n. dj., 372; S. BERTOŠA, Pula u XVII. i XVIII. stoljeću..., n. dj.

je uočljiva razlika između novoga i staroga dijela sela. Izmijenio se nekadašnji aglomeracijski izgled i stari pejzaž Medulina. Usto, kako svjedoče mletački činovnici, u Medulinu su se nazirali ostaci njegove nekadašnje prošlosti, a u svijesti je njegova žiteljstva živjela "mitska" slika stare veličine koju su starosjeditelji prije svojega nestanka predali novodošlome stanovništvu. Svjedoči o tome i opis horografa Prospera Petronia iz godine 1681.:

"Lungi due miglia verso settentrione vien' 'l Porto di Medolin, di mirabile sito, all'altra riva, dove si vedono vestigia dell'antico Castello di Medolin, per mezzo del quale stanno due Isole in Quarner miglia sei, con porto capace de Navilii grossi e minuti. In capo al Porto di Medolin sporge com'un'altra Isola sopra 'l quale giace Medolin Novo, redotto al presente in piciola Cortina ovver Borgo di 50 fuochi con una Torre; ma anticamante fù luoco di consideratione, ben habitato da gente molto ardita e brava, cosi in terra com'in mare, dove in particolare per assuefatione alle piraterie, par che maggiormente dimostrando l'astutie, ardire, e temerità, cosi che fece credere al Coppo essere quivi stato quella antica Mutila che fù destrutta dalli Romani" (*Dvije milje udaljena prema sjeveru nalazi se Luka Medulin, čudesno mjesto na čijoj se drugoj obali vide ostaci staroga medulinskoga kaštela s lukom sposobnom primiti velike i male lađe, a nasuprot njoj, šest milja u Kvarnerskome zaljevu, protežu se dva otoka. Na stršećemu rtu medulinske luke, nalik na još jedan otok, uzdiže se Novi Medulin, sada sveden na mali obzidani burg od 50 ognjišta s kulom koji nekad bijaše značajno mjesto, dobro naseljeno srčanim svijetom, jednako djelatnim na zemlji kao i na moru, gdje se, primjerice, po navadi bavio gusarstvom iskazujući takvu lukvost, odvažnost i drzovitost da je Coppo došao na namisao da se tu nalazila antička Mutila koju srušiše Rimljani*).[76]

Od Petronia potječe i podatak da su Šišanci, stanovnici susjednoga sela, za ljetnih suša odlazili na "zdenac žive vode" smješten na obali u blizini Medulina.[77] Valja pripomenuti da su se u vrelima očuvali vrlo škrti podaci o vodi koju su Medulinci koristili za piće i napajanje stoke. U izvješću (s priloženim crtežom) izaslanik mletačkoga *Magistrata za neobrađena dobra* Zuan Antonio dell'Oca, *javni mjernik i crtač*, zapisao je god. 1563. da Medulin posjeduje "dvije lokve i tri bunara žive vode". Opskrba vodom bila je u Medulinu puno bolja negoli u spomenutome susjednome Šišanu koji je raspolagao s deset lokava no nijednim bunarom![78]

11. Početak XVIII. stoljeća donio je u južnu Istru nove napetosti, nove opasnosti i novi strah među žiteljstvo. Rat za španjolsko nasljeđe (1701.-1714.) pokrenuo je još jednom vojne strojeve europskih država, no oslabljena Mletačka Republika ne samo da ih u tome nije mogla slijediti, već je sa strepnjom i gotovo bez otpora (jedino diplomatskim prosvjedima!) promatrala kako pretendenti na njezinu nekadašnju ulogu u Jadranu i Sredozemlju nastoje preuzeti nadzor nad pomorskim putovima, važnim lukama i vitalnim prometnim arterijama.

---

[76] Prospero PETRONIO, Memorie sacre e profane dell'Istria, Trst 1968., 290.

[77] Isto, 293.

[78] M. BERTOŠA, Istra: Doba Venecije, n. dj., 94-95.

Za potkrjepu te postavke zanimljiv je slučaj koji se u blizini Medulina i na njegovu području zbio u srpnju 1702. Događaj je opisao medulinski *meriga* (stari romanski naziv koji se u nekim selima rabio za župana) Nikola Radošević u iskazu pred puljskim knezom:

"Adi' 24. Luglio 1702. Pola.

Comparse in Offitio Nicolò Radossevich Meriga della Villa di Medolino, il quale espose quanto segue.

Questa mattina, venendo una Latina delle parti di Fiume, con carico di 1.400 stara di formento, e vedute le Navi Francesi, vene à ritirarsi nel seno, che forma porto della nostra Villa, e poi sbarcati gl'huomini in Terra, che erano da sette, ò otto in circa, i Francesi spedirono poi la loro Lancia, e s'impadronirono di detta Latina. Doppo di ciò andato io alla mia, un Capitanio de' Francesi mi ricercò ov'erano li detti Marinari, e se si havessero ricoverati nella mia Villa. Io le risposi di nò, e lui mi soggiunse che guardassi bene, perché lui voleva haverli nelle mani, e sarebbe venuto alla Villa, ove se li havesse ritrovati ci haverebbe abbruciati tutti. Postisi poi à pransare, e le Navi stando di fuori a bordeggiare, io mi sono incaminato à questa parte per humiliar la notitia al mio Prencipe.

Interrogato rispose: i Marinari sudetti s'erano ricoverati alla Villa in una Hosteria, mà io farò che vadino via per il loro bene, se pure lui ad hora non si sono partiti; acciò non nascono degl'inconvenienti.

Interrogato dove havesse fatto il suo Carico la detta Latina, e per qual luoco fosse il medesimo destinato?

Respose: il Carico l'haveva fatto a Fiume, ma io non sò dove andava, ne di cui raggione fosse; anzi il Patron di detta Latina mi hà detto, che dietro di lui venivano due altre marciliane col medesimo carico."

(*Dne 24. srpnja 1702. Pula. Došao je u ured Nikola Radošević, meriga sela Medulin koji je izložio kako slijedi.*

Ovoga jutra s riječke se strane[79] *približavala latina*[80] *s teretom od oko 1.400 stara pšenice i čim je ugledala francuske lađe povukla se u zaljev koji čini luku našega sela, posada se iskrcala, njih oko sedam ili osam, dok su Francuzi svojom lanciom*[81] *zarobili rečenu latinu. Kada sam krenuo po svojemu poslu francuski me je kapetan upitao gdje se nalaze spomenuti mornari i jesu li se sklonili u mojemu selu. Odgovorih mu da nisu, a on mi pripomenu da dobro pripazim na njih jer ih želi dobiti u ruke, te da će doći u selo i ako*

---

79 Lađa se približavala s istočne obale Istre.

80 *Latina* je naziv za lađu s trokutastim jedrom, poznatu u jadranskom i sredozemnome prostoru. U kasnome latinskom (VI. stoljeće) lađa se nazivala navis latina. Iz XVI. stoljeća očuvao se francuski naziv *voile latine*, engleski *lateen sail* i španjolski *vela latina*. Usp. Carlo BATTISTI – Giovanni ALESSIO, Dizionario etimologico italiano, vol. III., Firenze 1975., str. 2176. Iako je bio dobro poznat i na našoj obali taj je tip broda slabo obrađen u stručnoj literaturi. Radovan VIDOVIĆ u Pomorskome rječniku (Split 1984.) tek pripominje da je riječ o "vrsti broda u Boki kotorskoj u XVIII. stoljeću" (str. 249).

81 *Lancia* je manja i brza lađa na vesla (5-8 klupa), kvadratne krme i karakteristična oštroga pramca. Usp. Manlio CORTELAZZO – Paolo ZOLLI, Dizionario etimologico della lingua italiana, vol. 3, Bologna 1983., 649.

ih tu nađe sve će ih žive spaliti. Zatim su [Francuzi] *počeli objedovati i dok su njihove Lađe plovile uz obalu, ja sam krenuo ovamo*[82] *kako bih ponizno prenio vijest mojemu vladaru.*

Na upit je odgovorio: spomenuti mornari sklonili su se u selu u nekoj gostionici, no ja ću nastojati da iz nje odu za svoje dobro, ako već dosad nisu otišli, kako se ne bi zbile neke neugodnosti.

Upitan gdje je rečena latina ukrcala teret i koje mu je odredište?

Odgovorio je: teret je utovaren u Rijeci, no ne znam kamo ga voze niti od čega se sastoji. Štoviše, Patrun *rečene* latine *rekao mi je da iza njega plove druge dvije* marsilijane[83] *nakrcane istim teretom."*[84]

12. Medulinsko se žiteljstvo bavilo ratarstvom i stočarstvom, uzgojem vinove loze i maslina, ali i ribarstvom i sitnim morskim prijevozništvom. Nesigurnosti i opasnosti na moru izazvane spomenutim ratom za španjolsko nasljeđe prenosile su se i na kopno. Francuske ratne lađe oplovljavale su istarske obale i obale kvarnerskih otoka, ali su se svakom prigodom njihovi mornari iskrcavali na kopno, upadali u sela, otimali seljacima hranu i imovinu, prisiljavali ih da za njih obavljaju razne poslove, prijetili im, surovo ih napadali, nezakonito ih kažnjavali i tjerali na poslušnost.

U europskome kontekstu rat se – nakon političkih, diplomatskih i vojnih procjena velikih sila – počeo privoditi svojemu koncu mirom u Utrechtu 1713. da bi iduće godine (1714.) konačno bio potpisan znamenitim sporazumom u Rastadtu. No, žiteljstvo sjeverojadranskoga akvatorija i dalje je proživljavalo goleme nevolje, jer ostarjela i onemoćala Kraljica Mora više nije bila sposobna braniti svoje prekomorske posjede, još manje štititi integritet tamošnjih podanika. Velike su sile, doduše, spriječile da Karlo VI. ujedini Španjolsku i Njemačku i prisilile ga da se odrekne španjolskoga prijestolja u korist Filipa V., no istodobno su mu omogućili da svojim posjedima pripoji španjolske posjede u Nizozemskoj i da učvrsti svoju vlast u Milanu i Napuljskoj Kraljevini. Nakon što je na taj način izašao ojačan iz rata za španjolsko nasljeđe Karlo VI. gotovo se i nije obazirao na nekadašnje ljubomorno čuvane i održavane mletačke propise o zabrani plovidbe Jadranom i poštivanju mletačkih podanika...

Poput cijele mletačke Istre i Medulin je dramatični i kontroverzni *Settecento* proživljavao kao stoljeće stagnacije i postupna propadanja nekadašnjih državno-pravnih ustroja. Propadanje je bilo očito, a preobrazbu i napredak u novome povijesnome kontekstu jedva da su nazirali.

---

[82] "Krenuo ovamo...", to jest u Pulu u ured puljskoga kneza.

[83] *Marsilijana* (u Veneciji poznata pod nazivima *marcigliana, marciliana i marsiliana*) veliki je jederenjak s tri ili četiri jarbola i križnim latinskim jedrima. Rabio se kao teretna lađa u Jadranu i Sredozemlju. Detaljnije o tome brodu usp. R. VIDOVIĆ, Pomorski rječnik, n. dj., 281-282.

[84] Archivio di stato di Venezia. Senato Secreta, Pola, 24. Luglio 1702. (s dodacima).

IV. MEDULIN: ZEMLJOVIDI I KATASTICI

1. Medulin – *Medolin* ili *Modolin* – ubilježen je na mnogobrojnim zemljovidima između godine 1525. i 1797., kako su to temeljito istražili i obradili Luciano Lago i Claudio Rossit u značajnome kartografskome djelu "Descriptio Histriae".[85] U indeksu mjesta spomenutih u zemljovidima Medulin je zabilježen 52 puta.[86] Spominje se, primjerice, u znamenitom atlasu Istre Pietra Coppa (god. 1525. i god. 1540.)[87], na zemljovidima Giacoma Gastaldija (1546.), Giovannija Francesca Camocia (1563.), Ferranda Bertellija (1565.), Tomasa Porcacchija (1605.), Sansona (1657.) Giacoma Cantellija Da Vignola (1681.), Vicenza Coronellija (bez datuma), Mattea Seuttera (1742.), Giovannija Vallea (1784.), Giovannija Antonia de Capellarisa (1797.).[88]

2. Posebice valja upozoriti da se Medulin našao ubilježen, štoviše ucrtan simbolom "grada" u znamenitoj zbirci zemljovida Sredozemnoga mora iz prve polovice XVI. stoljeća. Zbirka je poznata pod imenom *"Kitab-i bahriye"*, a djelo je turskog admirala i kartografa Pîrî-Re'îsa. Zanimljivo je pripomenuti da je Pîrî-Re'îs bio nećak Kemâla-Re'îsa, turskoga gusara i kasnije zapovjednika flote i jednoga od glavnih savjetnika pomorske politike sultana Bâyezîta II. (1481.-1512.). Kasnije je i osobno napredovao na hijerarhijskoj ljestvici pomorske službe.

Pîrî-Re'îs još je od rane mladosti sudjelovao u vojno-pomorskim krstarenjima strica Kemâla-Rê'îsa, pa je i osobno vidio i doživio mjesta koja je kasnije ucrtavao u svoje zemljovide. Koristio se također i grčkim i mletačkim predlošcima, ali i iskazima putnika, zarobljenika, mornara... Na žalost nije se očuvao pouzdan podatak je li i osobno bio u Istri i plovio duž njezinih obala (od Rijeke do Trsta).[89]

U dva je navrata – god. 1521. i 1526. – Pîrî-Re'îs, admiral-kartograf Süleymana Veličanstvenog, sastavljao i dorađivao svoj portulan, spomenuti *"Kitab-i bahriye"*, remek-djelo turske kartografije XVI. stoljeća. Prva je verzija bila namijenjena pomorcima kao praktični priručnik za plovidbu najprikladnijim rutama u kojoj autor nije svraćao pozornost na eleganciju crteža. Tek je u prerađenom rukopisu, namijenjenom knjižnici Velikoga Sultana, Pîrî-Re'îs uložio po-

---

85 Puni naslov djela glasi "Descriptio Histriae: La penisola istriana in alcuni momenti significativi della sua tradizione cartografica sino a tutto il secolo XVIII. Per una cronologia storica", Trst 1981.

86 Isto, 308.

87 Usp. Attilio DEGRASSI, Di Pietro Coppo e delle sue opere, *Archeografo Triestino*, ser. III., vol. XI., 1924., 319; u dodatku: Pietro COPPO, *"Del sito de Listria"* (str.375-387); Luciano LAGO – Claudio ROSSIT, Pietro Coppo: Le "Tabvlae" (1524-1526), Trst 1986. U dodatku knjige niz je korisnih podataka o Istri iznio Salvator ŽITKO, L' Istria al tempo del Coppo (tekst je objavljen i na slovenskom i hrvatskome jeziku), isto, str. 419-436.

88 L. LAGO – C. ROSSIT, Descriptio Histriae, n. dj., passim.

89 Antonio VENTURA, Gli stati italiani di Piri Re'is: La cartografia turca alla corte di Solimano il Magnifico, Cavallino di Lecce 1991., uvodni tekst (nepaginirano).

sebni trud i djelo uspio estetski dotjerati do tako visoke razine da je svaki zemljovid, čak i crtež pojedinih mjesta uobličen kao minijaturno umjetničko djelo.[90]

Spomenuto talijansko izdanje "*Kitab-i bahriye*" nakladnika *Caponea* načinjeno je prema rukopisu u Sveučilišnoj knjižnici u Bologni, za koji pisac predgovora A. Ventura navodi da "obuhvaća Italiju s jadranske strane, ostavljajući za sobom Ilirik i Kopar [...] ", da bi opis započeo gradom Miljem (tal. Muggia), nastavio Trstom, Venecijom, Ferrarom ... sve do Napuljske Kraljevine i Sardinije.[91] U ovome su izdanju izostali crteži i opisi istočnojadranskih mjesta od Kotora do Kopra koji se nalaze u turskom izdanju iz god. 1935. i koje je obradio H. J. Kissling u "Studia Slovenica Monacensia", spomenici posvećenoj Antonu Slodnjaku.[92]

Tako se na znamenitoj nautičkoj karti Pîrî-Re'îsa, načinjenoj crtežima talijanskih pomoraca od XIII. do XV. stoljeća i opisima kozmografa *Quattrocenta*, našao i ideografski crtež Medulina. Prof. Kissling ovim je riječima komentirao taj fragment:

"Potez od Crne punte do Medulina (u Pîrî-Re'îsovoj transliteraciji talijanski oblik Medolino zabilježen je kao MDLWNH) vrlo mu je slabo poznat. Očekivali bismo da spomene barem Raški kanal, ali se ne osvrće niti na njega niti na niz manjih zaljeva. O južnom dijelu Istre ima Pîrî-Re'îs potpuno krivu orijentaciju. To je vrlo jasno iz same karte, jer je Medulinski zaljev prikazan mnogo manjim nego doista jest, a poluotok Premantura (Promontore) nacrtan je kao otok PWLWMNTWR. Južno od Medulina je jedan bezimeni rt (danas Kašteja). Pred medulinskom lukom prikazao je Pîrî-Re'îs dva otoka i nazvao ih MARLJ. Gledajući današnje karte čini nam se da su ono otoci Bodulaš i Ceja, a da se u imenu MARLJ skriva Marlera. Možda je turski pomorac zabunom prikazao otoke Bodulaš i Ceju na mjestu otoka Levana i Levanića kod rta Marlere. O gradu Medulinu kaže Pîrî-Re'îs samo to da pripada Veneciji. Zapadno od "otoka" Premanture nalazi se otok, vjerojatno Finera / Fenera, ali na karti nije označeno nikakvo ime. Isto što smo rekli o ovome dijelu obale vrijedi i za područje od Medulina do Pule (kod Pîrî-Re'îsa PWLH) [...]."[93]

Selo na moru smješteno u dno velikoga zaljeva Medulin je često pružao utočište pomorcima, posebice za čekanja da se smiri nevrijeme kako bi mogli prepoloviti opasni Kvarnerski zaljev (*Sinus Flanaticus*). Zato je i na zemljovidima Medulin bio označen kao važna iako tek prolazna točka.

---

[90] S. SOUCEK, A propos du livre d'instructions nautiques de Pîrî Re'îs, *Revue des Etudes Islamiques* n. 2, Paris 1973., 241-255.

[91] A. VENTURA, L'Italia e Kitab-i bahriye. Predgovor monografiji Gli stati italiani di Pîrî Re'îs, n. dj., nepaginirano.

[92] Hans Joachim KISSLING, Die Istrische Küste in See-Atlas des Pîrî-Re'îs, *Studia Slovenica Monacensia. In honorem Antonii Slodnjak septuagenarii*, München 1969., 43-52. Članak je na moj poticaj preveo prof. Ivan Filipović, tada arhivist u Kopru, a ja sam ga kao urednik, pod naslovom "Istarska obala u pomorskom atlasu Pîrî-re'îsa", objelodanio u časopisu *Istarski mozaik* VIII., br. 3-4, Pula 1970., 60-68. U bilješkama se nalazi i naslov spomenuta turskog izdanja iz 1935., kao i ostala literatura kojom se služio prof. Kissling.

[93] H. J. KISSLING, Die Istrische Küste, n. dj., 46.

3. Crteži s kratkim opisima Medulina poznati su i iz XVI. stoljeća. Detaljima se napose ističe izvrstan crtež južne Istre iz pera Giovannija Antonia dell'Oche nastao god. 1563.[94] Mletački *Inzegnier* Dell'Occa, kojega je Senat uputio u južnu Istru, u svoj je crtež (datiran 27. rujnom 1563.) unio sva naseljena i nenaseljena mjesta, obrađene i zapuštene zemljišne površine, šume i lokve. U Medulinu je Dell'Occa našao dvije lokve i tri zdenca (*laghi duj, pozi tre*), dok je premjerom zemljišta seoske općine (*komuna*) utvrdio površinu od oko 1.500 "padovanskih polja" (*campi padovani*), od kojih je oko 400 bilo obrađeno. Izraženo postocima medulinska seoska općina obrađivala je oko 27% površina, dok je oko 73 % ostajalo neobrađeno.[95]

4. Tri godine kasnije u Medulinu je boravio još jedan predstavnik mletačke središnje vlasti – "providur za šume u Istri i Dalmaciji" (*Provveditore sopra i boschi dell'Istria e Dalmatia*) Fabio da Canal. God. 1566. on je na području Istre popisao sve šumske parcele u kojima se nalazilo gorivo drvo i pruće, no Medulin je samo spomenuo u svojemu katastiku, jer tu gotovo i nije bilo šuma.[96]

5. Više podataka o medulinskim lokalitetima, seljacima-posjednicima i općinskim dobrima (*komunalima*) sadrži katastik načinjen u kolovozu 1771. Od dvadesetih godina XVIII. stoljeća i u Istri, posebice južnoj, razmahala se pojava prisvajanja parcela *komunalnih* dobara[97], ranonovovjekovni proces karakterističan u prvome redu za Francusku[98] i Italiju.[99] Neki su medulinski seljaci počeli širiti imanja prisvajanjem dijelova *komunala* – oranica, pašnjaka, šumaraka, lokava i dr. Unatoč negativnoj strani takvih uzurpacija one ipak svjedoče o izvjesnome gospodarskom buđenju, o nastojanju seljaka da povećaju proizvodnju na svojim posjedima i stvore uvjete za modernizaciju i napredak poljodjelstva. Riječ je zapravo o zapadnoeuropskome povijesnome procesu jačanja individualnoga vlasništva i potiskivanja seoske općine, o preobrazbi prevladanoga sustava novim i proizvodno učinkovitijim.[100]

Nakon što je puljski knez-providur Girolamo Zorzi, temeljem zahtjeva središnje vlasti, pokrenuo istragu posebno izabrano povjerenstvo počelo je obilaziti istarska sela. Osamnaestoga kolovoza 1771. dovršeno je sastavljanje katastika prisvojenih općinskih parcela u Medulinu, a zapisnik je puljski knez-pro-

---

94 Usp. L. LAGO – C. ROSSIT, *Descriptio Histriae*, n. dj., 62-67.

95 M. BERTOŠA, Istra: Doba Venecije, n. dj., 94-95; 100-101.

96 Danilo KLEN, Katastik gorivog drva u istarskim šumama pod Venecijom, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* XI.-XII., Rijeka 1966.-1967., 87.

97 Miroslav BERTOŠA, Katastik prisvojenih komunalnih dobara u južnoj Istri u drugoj polovici XVIII. stoljeća (I. dio: Marčana), *Vjesnik Istarskog arhiva* II., 2.3, Pazin 1992.-1993., 167-182.

98 Marc BLOCH, La lutte pour l'individualisme agraire dans la France du XVIIIe siècle, *Annles d'Histoire Economique et Sociale* II., Paris 1930., 329-385; 511-556.

99 Daniele BELTRAMI, Saggio di storia dell'agricoltura, n. dj., passim; Mauro PITTERI, La politica veneziana dei beni comunali (1496-1719), *Studi Veneziani*, n. s. X., Venezia-Pisa 1985., 57-80.

100 Giovanni CANDIDO DE MARTIN (a cura di), Comunità di villaggio e proprietà collettiva in Europa, Padova 1990., passim.

vidur poslao *Providurima za komunalna dobra* u Veneciju. Dokument je pohranjen u mletačkome Državnom arhivu.[101]

Katastik uzurpiranih dobara seoske općine važan je i za povijest Medulina kao i za mnoga druga istarska sela u kojima je pravnom procedurom ovjerovljena i zapisom zauvijek očuvana ta dinamična gospodarska pojava europske povijesne tranzicije. Unatoč činjenici da je istarsko ranonovovjekovno društvo bilo rubno i da se tijek njegove povijesti u europskome kontekstu više može pratiti u procesima gospodarskih i populacijskih propadanja negoli u onim koji su vodili prema napretku i boljemu životu, i ovaj sitni primjer pokazuje da su neka nastojanja prema modernizaciji društva bila istovjetna u naprednim državama kao i u malim rubnim regijama.

Cjeloviti tekst *Katastika uzurpiranih komunalnih dobara u selu Medulin* donosi se u prilogu, a na ovome mjestu valja zaključiti da ta, u biti onomastička i toponimijska građa, obogaćuje saznanja povjesničara o sve snažnijem procesu pohrvaćivanja južnoistarskoga prostora, napose sela Medulina i područja njegove seoske općine – staroga hrvatskoga *kòmuna*. Pravno ovjerovljeni i zato neprijeporno vjerodostojni medulinski *Katastik* dokumentirano svjedoči o kontinuitetu migracija hrvatskog etničkog elementa i njegovoj dominantnoj ulozi u južnoj Istri, pa i u selu Medulinu. Imena i prezimena doseljenika u Medulin i njegove seoske kontrade u tijeku idućih desetljeća trajno su se utjelovila u svekolikome južnoistarskome biću. Time su migracije hrvatskog etničkog elementa odlučno utjecale i na promjene etnokulturnih odrednica u procesu daljega kroatiziranja ovoga prostora. Uz hrvatska imena katastik obiluje i lokalnim hrvatskim toponimijskim nazivljem s kojim je – kao svojim trajnim civilizacijskim odrednicama – Medulin i južna Istra ušla u XVIII., XIX. i XX. stoljeće i tako bjelodano pokazala svoju pripadnost hrvatskome kulturnome krugu. Onomastička građa medulinskoga *Katastika* iz god. 1771. nastala je u doba kada su imena žitelja i toponimijsko nazivlje toga važnog južnoistarskoga sela poprimila obilježje koje se očuvalo do danas.

6. Među katasticima koji su se očuvali do naših dana posebice je važan onaj o šumama u mletačkoj Pokrajini Istri iz druge polovice XVIII. stoljeća. Sastavio ga je *Barbon Vicenzo Morosini IV., Patron all' Arsenal e Ducato ai Boschi* za obilaska Istre god. 1775-76.

U opsežnome tekstu kodeksa pod naslovom *Catastico Generale dei Boschi della Provincia dell'Istria*[102] i dodatkom pisanim hrvatskim jezikom – *Naredjenje Preusvisenoga Kollegia Varh Dubravah Dneva 16. Prossjinca 1777. za Straxu, nauka i texanje Dubrava Darxave od Istrie Potvrdjeno s' Naredbami*

---

[101] Archivio di Stato di Venezia. Provveditori sopra Beni Comunali: *Catastico delli Beni Communali usurpati nella Villa di Medolino formato per ordine dell'Eccellentissimo Signor Girolamo Zorzi Conte e Provveditor di Pola l'Anno 1771. in esecuzione a Sovrano commando dell'Eccellentissimo Senato.*

[102] Stampat na hrvatskome jeziku tiskan je *Po Sinovima pokojnoga Ivana Antuna Pinelli Utjescenikom Duždovim, MDCCLXXVIII*, kako stoji u izvorniku.

Preusviscenoga Senata 22. Studenoga 1777. i 23. Travna 1778.[103] – spominje se i Medulin.

U mjestima s hrvatskim žiteljstvom župnici su dijelove Naredjenja morali *"po odluci Principovoj [...] occitovati svake godine od Oltara na missez Prossijncza na blagdan i najvecchiu skuppu Puka, da se ne moxe rechi od Podloxnika da nje nije znao"*. Tekst se čitao hrvatskim jezikom, odnosno *"Illiricki da se moxe boglie razumiti"*. U tom se primjeru, jednom od mnogobrojnih, hrvatski javlja kao *službeni jezik* u Republici sv. Marka.

U Morosinijevu se katastiku navode i medulinske šume, premda u njima nije postojala pričuva hrastovih debala namijenjenih mletačkome *Arsenalu* za izradu brodova.[104] Oko Medulina postojale su samo manje šume, šumarci, gajevi i šikare, no i u njima je mletačka vlast ograničavala sječu kako bi gradu na lagunama osigurala dovoljne količine gorivoga drva. *Patron* mletačkog *Arsenala* i *Poslanik* za šume, u Medulinu je zabilježio dvije vrste parcela pod šumom: boschetto i coronal. Prvi je pojam označavao manju šumu, šumicu ili šumarak, a drugi krašku udolinu okruženu vijencem suhozida u kojoj su, osim vrtnih kultura, vinove loze, masline, vrste vrbe za dobivanje *bekava*, rasla i mnogobrojna stabla. U geografiji "humaniziranog" istarskoga ranonovovjekovnoga pejzaža postojala su dva oblika kamenom ovjenčanih plodnih zemljišnih oazica: *korone* i *coronali* s raslinjem koje se uklapalo u kulturu ratara i *korone* i *coronali* koji su pripadali svijetu stočara. Tako se može ustvrditi ne samo na temelju proučavanja arhivskih vrela i ophodnjom mnogobrojnih istarskih lokaliteta s još i danas živom i marljivom seljačkom rukom obrađivanim *koronama* i *corunama*, već i prema raznim etimologijskim tumačenjima tih pojmova. U *Istarskome razvodu*, znamenitoj glagoljskoj listini pisanoj hrvatskim jezikom, *korone* su označene kao obradive i zasađene površine, no u prvome redu kao točke općinskih međa i državnih granica.[105]

---

[103] Prijepise Katastika – pohranjene u nekadašnjoj *Študijskoj knjižnici* u Kopru, *Historijskom arhivu* u Rijeci i *Biblioteca Civica* u Trstu – pregledao je dr. Vjekoslav Bratulić, upravitelj ondašnjeg *Sjeverojadranskog instituta JAZU* u Rijeci i još ih god. 1958. počeo pripremati za objavljivanje. Građa je tiskom ugledala svjetlo dana u *Collana degli Atti del Centro di ricerche storiche*, Rovinj-Trst 1980., 474 str.

[104] Detaljnije o tom problemu usp. studiju Danila KLENA, Mletačka eksploatacija istarskih šuma i obvezan prevoz drveta do luke kao specifičan državni porez u Istri od 15. do kraja 18. stoljeća (Prilog proučavanju ekonomsko-političke i ekonomsko-historijske problematike iskorištavanja istarskih šuma i istarskog naroda), *Problemi sjevernog Jadrana – Zbornik Sjeverojadranskog instituta JAZU*, sv. I., Rijeka 1963., 199-280.

[105] USP. Milko KOS, Studija o Istarskom razvodu, *Rad JAZU*, knj. 240, Zagreb 1931., 137; Josip BRATULIĆ, Istarski razvod: Studija i tekst, Pula 1978. Za Bratulića, u čemu s autorom valja biti potpuno suglasan, *Istarski razvod* predstavlja osebujnu "ritmičnu prozu", no istodobno i još jedno svjedočanstvo o hrvatskome jeziku kao međunarodnom i diplomatskom i na onim prostorima i u onim povijesnim razdobljima kada se dijelovi Istre nisu nalazili u sastavu srednjovjekovne hrvatske države, niti njegovih "ostataka ostataka". Detaljnije o tome Miroslav BERTOŠA, Teritorijalno-gospodarski prijepori i međunarodno dogovaranje: jedan primjer "srednjovjekovne diplomacije": U zborniku radova *Hrvatska srednjovjekovna diplomacija* Diplomatske škole Ministarstva vanjskih poslova Republike Hrvatske, IV., 2, Zagreb 1999., 43-57. Osebujni "čestotni rječnik" pojmova spomenute glagoljske listine računalom su individualizirali i abecedno složili M. MOGUŠ i Ž. BUJAS, Kompjutorska konkordancija Istarskoga razvoda, n. dj., passim.

Tipično istarski toponimijski naziv *corona / coronal* – jednako u romanskom / venetskom kao i u čakavskome / hrvatskome nazivlju najčešće je označavao travnatu i terasastu zemljišnu parcelu na uzbrdici poduprtu kamenim zidićem (takve su se parcele u talijanskome istarskom govoru nazivale *pàsteno*).[106]

Popis lokaliteta i vlasnika šumaraka i koruna iz Morosinijeva Katastika istarskih šuma (1775.– 1776.) donosi se u prilogu ovoga rada.

V. ŽITELJSTVO, ETNIČKA STRUKTURA, GOSPODARSKI POTICAJI (OD XVII. DO XIX. STOLJEĆA)

Koncem XVI. i od XVII. stoljeća dalje etnička se struktura Medulina korijenito promijenila. Promijenio se gospodarski i etnički ustroj, promijenila se životna svakodnevica.

1. U Arhivu HAZU čuvaju su medulinske matice krštenih (1648., 1649., 1677.-1704.) i vjenčanih (1666.-1690.), koje je svećenik, narodnjak, povjesničar i antifašist Luka Kirac polovicom 30. godina potajice dostavio Akademiji u Zagreb i tako ih spasio od uništenja.[107]

U matičnoj knjizi krštenika u župi Medulin godine 1648.-1649. devet je upisa zabilježeno glagoljicom i njihova se transliteracija prvi put donosi u ovoj građi:

"Na dni 2 decembra 1648 ta dan isti
karstih ja go[spodin] pre. Ton Bogdanić ilit va[m]
Grado a plovan medulinski a to Mikulu a sina
Marka Vukovića i prave žene negove po
svetomu matrimoniju i za kuma mu bi pre
Miho Grakalić i za kumu mu bi žena Bogića Pranića
kojo[j] je ime Cvita."

"Na d[a]n 20 jenara 1649 ta dan isti karstih
ja go[spodin] plovan medulinski [j]a pre A[n]ton Bogdanić
iliti vam Grado a to Jadrija a sina [M]ate
Govarlice a preko imena Dugona i žene negove prave
Mare a za kuma mu bi Jakov Radošević i z[a] k[u]mu mu
bi žena Luke Radoševića ko[j] [j]e ime Ivana."

"Na dni 21 [j]enara 1649 ta dan isti karstih
ja go[spodin] plovan medulinski a pre A[n]ton Bogdanić iliti vam Grado
hćer ko[j] [j]e ime Ma[n]de a to Petra
Franića i žene negove prave ko[j] [j]e ime Vicka
rodom iz Kotora i z[a] kuma im bi žakan Martin
Radošević i kuma žena Bartula Grakalića [J]ele."

---

[106] Usp. Enrico ROSAMANI, Vocabolario Giuliano, Bologna 1958., 253.

[107] Usp. Vjekoslav ŠTEFANIĆ, Glagoljski rukopisi Jugoslavenske akademije, II. dio, Zagreb 1970., 184-185.

"Na dni ... 12 feb[ra]ra 1649 ta dan isti bi
karšćena hći ko[j] [j]e ime Foška a to Marka V[?]ice
i žene negove prave [J]ele i za k[u]ma
bi Petar Farčun i za kumu a žena Ivan[a]
Lazarića ko[j] [j]e ime Lucija i ja karstih pr[e]
A[n]ton Bogdanić a plovan medulinski."

"Na dni 16 febrara 1649 ta dan isti
kars[t]ih Matija a sina Šimuna Bakić[a]
i žene prave negove i za kuma mu [bi]
Ivan Mušković i za kumu bi [žena]
Jakova Radoševića Jaga."

"Na dni 18 aprila 1649
ta dan isti ja plovan medulinski
a pre A[n]ton Bogdanić iliti vam Grado
karstih Ma[n]du a hć[e]r Tome Marinovića
i žene negove prave ko[j] [j]e ime [J]elina i za kuma
mu bi Luka Radošević i z[a] [k]umu mu bi
žena Bare Grakalića ko[j] [j]e ime [J]elina."

"Na dni ...18 luja 1649 ta dan isti
ka[r]stih Maru a hćer Luke Radoševića
i žene negove prave po svetomu matrimoniju
ko]j] [j]e ime Ivana i za kuma i[m] bi
Toma Marinović i kuma Mare a žena
Šimuna Lazarića ko[j] [j]e ime Mare i ja
karstih pre A[n]ton Bogdanić a plovan
medulinski."

"Na dni 18 a[n]gusta 1649 ta dan isti
ja pre A[n]ton Bogdanić karstih sina Petra
[p]okoinoga Petra Čorića i žene negove prave
po svetomu matrimoniju i z[a] kuma mu bi
Vid Vuletić i kuma žena Jakova
Vuletića ko[j] [j]e ime Ana a preko imena Ana."

"Na dni 26 s[e]te[m]bra ta dan
ja pre A[n]ton Bogdanić a plovan
medulinski karstih sina Matija
a Matija Mihalevića i žene negove
prave po svetomu matrimoniju
ko[j] [j]e ime Anica i za kuma bi Pero
P[o]paci sa [ži]nom."[108]

---

[108] Arhiv HAZU. Sign. VIII.-158. Zahvaljujem dr. sc. Petru Strčiću, ravnatelju Arhiva, koji mi je stavio na raspolaganje navedenu građu, a posebice gđi Marti Jašo, djelatnici Arhiva, koja je za ovu prigodu pročitala i transliterirala glagoljske tekstove upisa u matičnu knjigu krštenih medulinske župe namijenjene objavljivanju u ovome prilogu.

Glagoljski registri knjige krštenih (1648.-1649.), hrvatski jezik upisa, hrvatska imena župljana, svakako i zagonetna ličnost *"plovana medulinskog"* Antuna Bogdanića o čijemu se podrijetlu, životu i nazočnosti u Medulinu nisu očuvali drugi podaci ... čine ova arhivska vrela iznimno važnom građom za južnoistarsku povijest. Slični se podaci, osim u Medulinu, mogu naći i u drugim selima ovoga područja. Iako pojedinačno, pa i stavljeni jedni uz druge, ne daju cjelovitu etničku i demografsku sliku Puljštine nedvojbeno čine mozaik u kojemu je, unatoč prazninama, moguće uočiti sliku cjeline.

2. Ostali upisi u spomenutoj knjizi krštenih i vjenčanih župe Medulin sročeni su talijanskim jezikom. Oni pokazuju dinamičnu frekvenciju novih prezimena u Medulinu, od kojih su neka kasnije nestala. Na ovome se mjestu donosi još jedan popis medulinskih prezimena karakterističnih za razdoblje između 1666. i 1704., koji uspoređen s popisima na prijašnjim stranicama, svjedoči ne samo o golemim promjenama u korist hrvatskog etničkog elementa već i o njegovu potpunome prevladavanju u XVI., XVII. i XVIII. stoljeću.

U maticama krštenih i vjenčanih medulinske župe u navedenome su razdoblju upisana ova imena i prezimena:

misser Nicolò Gracalich (1677.)
Jure Privrat
misser Bastian Viola
Mille Marinovich
Pre Pietro Binussi Pievano
misser Giorgio Pribinovich
Vuleta Radossevich
misser Mattio Gnesiza
Micula Camerich
misser Tomaso Bosetich (1695.)
Antonio Micaglievich
misser Mattio Golemnovich
Lorenzo Jurconich
Jadre Bosiscovich
misser Andrea Franulich
misser Tome Braicovich
Martin Sviraz
Matte Sacha
mistro Pietro Florianis da Castua
messer Jure Lazarich (1678.)
Bare Lorenzin
messer Mattio Sfarich (1685.)
messer Zuanne Jurconich
messer Micho Poppessar
messer Grubissa Clanuda
messer Zorzi Grubissich
messer Zorzi Voiach (1688.)
messer Nicolò Privrat

messer Zorzi Baf
messer Zorzi Pribinovich
messer Micho Vudrach detto Radossevich
Zuanne Bogliunaz, e Zora sua consorte (1696.)
messer Ghergo da Leprinaz (1697.)
messer Tome Iucopilla
messer Tome Braicovich
messer Michiel Aliverich
messer Zuanne Iecula
Pre Mattio Micovilovich
Mattio Gnesizza
Pietro Brachio famegio Imperiale (1703.), sluga u Medulinu
Giacomo Chiraz (1707.)..[109]

Spominju se i mnoga druga prezimena, no ova su najtipičnija. Uz imena katkada se navode bilješke koje bacaju tračak svjetla i na svakodnevni život, odnose među žiteljstvom i provenijenciju došljaka. U matičnim knjigama umrlih najviše je podataka te vrste, jer poneka riječ, rečenica ili kratki zapis otkrivaju dubinski naslućaj kompleksnih dimenzija dramatične južnoistarske svakodnevice, pa i one u Medulinu.

Osim spomenutoga *Petra Baraka,* podrijetlom iz austrijskoga dijela Istre ili zaleđa Rijeke, koji je godine 1707. bio sluga medulinskoga seljaka Jakova Kirca, u matičnim su knjigama ubilježeni još neki sluge, pastiri i nadničari: Tone Sinčić iz Lipe na austrijskome području (1749.), petnaestogodišnji *Mate Bolković* iz *Kontrade* Mošćenice, sluga Mate Brajkovića (1751.), *Zvane Juretić* iz istoga mjesta (1752.), *Mate Divišić* zvan *Burica*, kolon Jure Bradamanta (1754.), *Andre Martinčić,* podrijetlom s Labinštine (1771.), *Pasqualino Belzi,* "rodom iz trgovišta Vodnjan no već više godina žitelj u Medulinu" (*nato nella Terra di Dignano, Habitante da più anni in Medolino*) (1773.)[110], *Mate Jurman* "iz Brda na Carskoj strani, sluga Nikole Lorencina" (*Mattio Giurman da Berdo A. P. I.* [a parte Imperij][111], *servo di Nicolò Lorenzin*) (1776.)[112] i dr.

U matičnim su knjigama ubilježeni i prosjaci koji su dolazili u Medulin ne samo zbog prošnje i traženja milostinje već i zbog nastojanja da se u svojim lutanjima ukrcaju na neku lađu i otplove prema Dalmaciji ili otocima. Ubilježeni

---

[109] Matične knjige Medulina u Arhivu HAZU pune su vremenskih praznina, pa nije moguće sustavno pratiti mehaničko kretanje stanovništva. No, demografsku povijest mnogih istarskih sela i naselja urbanoga tipa moguće je prikazati na temelju očuvanih matičnih knjiga. Postoji više modela istraživanja i obrađivanja takve građe. Usp., primjerice, zanimljiv uzorak kakav primjenjuje *Centre Regional de Documentation du Reims i studiju koju je napisao Michel ROCHE, Un exemple d'histoire locale: naitre, vivre et mourir a Brienne-le-Chateau sous l'Ancien Regime*, Reims 1984.

[110] Arhiv HAZU, Zagreb. *Liber Mortuorum* (1700.-1797.) u Medulinu.

[111] Isto. *Sigla* A. P. I. (= *a parte Imperij*) rabila se za oznaku područja "na carskoj strani", tj. u dijelu koji se nalazio pod vlašću Kuće Austrije. Česta je i kao oznaka u istarskim matičnim knjigama.

[112] Arhiv HAZU, Zagreb. *Liber Mortuorum* (1700.-1797.).

su, dakako, samo oni koji su u Medulinu umrli ili izgubili život nesretnim slučajem, kao u ovim primjerima:

"Dana 14. kolovoza 1766. Tone Svić iz kontrade Žminj u dobi od oko 36 godina, katoličke vjere, koji je došao prositi milostinju od vjernika, nakon što je bolovao oko tri mjeseca, jučer je oko jedan sat po ponoći prešao iz ovoga u bolji život ..."[113]

"Dana 26. prosinca 1775. Mate Fabijanić iz Lovrana na Austrijskoj strani u dobi od gotovo 80 godina, što se može zaključiti po izjavi nekih njegovih sumještana, koji je živio od kršćanske milostinje i lutao po selima Puljštine da bi u Medulin stigao jedan ili dva dana prije svoje smrti i tu se pokušao ukrcati na neku lađu, ujutro Svetoga Božića u vrijeme jutarnje Mise, kada je htio izaći iz dvorišta udove pokojnoga meštra Petra Radoševića, naglo mu je pozlilo zbog groznice, oštre hladnoće i bijede [*u kojoj je živio*]. Kada su izvijestili nas svećenike u Crkvi potrčao je tamo cijeli Kaptol i pred licem [*okupljena*] svijeta, mada mu nismo mogli pomoći, osim što je primio kratku preporuku za dušu, za samo nekoliko trenutaka prešao je iz ovoga u drugi život..."[114]

U knjizi umrlih upisana su i imena pomoraca, ljudi teškog i napornoga života koji su zarađivali svoj gorki tradicionalno nazvani "kruh sa sedam kora". Oni su se na proputovanjima zaustavljali u Medulinu radi trgovine i opskrbe, čekanja na povoljan vjetar, no katkada i zbog brodoloma, napada gusara ili neprijateljske vojske, katkada pak zbog bolesti i smrti. Kao u ovim zapisanim slučajevima:

"Dana 18. Svibnja 1756. Mate Dovolja od oko 30 godina utopio se u moru podno Premanture kada je copulom[115] htio doploviti do ove obale jučer na večer pola sata poslije ponoći ..."[116]

---

[113] Isto. "*Adi 14. Agosto 1766. Antonio Svich dalla Contrada di Zimin d'anni 36. circa, in fede Cattolica, venuto alla questua pietosa de Fedelli s'ammalo, stette infermo da tre mesi circa, e ieri alle ore una di Notte circa passò da questa alla Miglior vita...*"

[114] Isto. "*Adi 26. X.bre 1775. Mattio Fabbianich da Lovrana A. P[arte] I[mperij] in età d'anni 80. quasi, come rilevasi dalli di lui conpatriotti, vivendo dalle carità Cristiane e transitando per le Ville della Polesana, arivato in Medolin un giorno, o due prima della sua Morte per ritrovar l''nbarco, la Mattina del Santo Natale, in tempo della Messa in Aurora, nel Cortile della vedova del quondam messer Piero Radossevich volendo uscire accadutoli un'accidente abbatuto dalla febre, dalli rigori del Freddo, e dalla Miseria; Avisati noi Religiosi in Chiesa, accorso il Capitolo, à vista del Populo, senza poterlo soccorrere, che solo li fece una piccola raccomandazione d'anima, fra pochi momenti passò da questa ad altra vita...*"

[115] *Copulom* (tal. *zopolo*) nazivala se mala i primitivno izrađena brodica. P. Lorini, autor djela *Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskoga mora* (Beč 1903.) ovako ga je obilježio: "Copul ...je brod za nevolju u najneotesanijoj i skroz primitivnoj formi. Viđa se sve rjeđe jer ne odgovara nikakovu zahtjevu ni plovidbe ni ribarstva, nu ipak još gdjegod opstoji da zasvjedoči nemilu oskudicu ekonomskih sredstava i primitivnost ribarske prakse u nekim krajevima ..." Navedeno prema *Pomorskome rječniku* R. Vidovića (n. dj., 102. Usp. i E. ROSAMANI, *Vocabolario marinaresco*, n. dj., 200.

[116] Arhiv HAZU. *Liber Mortuorum* (1700.-1797.). "*Adi 18. Maggio 1756. Mattio Dovoglia d'anni 30 circa fù negato in Mare sotto la riva di Prementore, volendo passar con un Zoppolo in questa parte ieri sera a mez'ora di notte circa ..*"

"Dana 27. Ožujka 1768. Dominik Menišić iz Dobrinja na otoku Krku, Mornar na Barki Patruna Dominika Fenove iz Poreča, u ovoj je luci Svete Foške jučer oko 15 sati u dobi od oko 55 godina otišao iz ovoga života..."[117]

"Dana 28. Rujna 1761. Patrun Nikola Radatović od oko 60 godina s Brača iz Kaštela *Postel*[118] prešao je iz ovog u drugi život, a bijaše se ispovjedio na svojemu brodu u ovoj Luci. Taj je brod trabakul pun soli koju je iz Pirana prevozio u Dalmaciju..."[119]

Upisi u matičnu knjigu umrlih predstavljaju oskudno no dramatično svjedočanstvo o napetostima i sukobima u Medulinu, o netrpeljivostima među pojedinim obiteljima, pa i o oblicima nasilja i osvete:

"Dana 27. Kolovoza 1748. Jakov Mihaljević u dobi od oko 45 godina bje ubijen od Petra Mihaljevića, svojega nećaka, hicem iz samokresa u toru nedaleko od ceste za Šišan; preživio je dvanaest sati i za to se vrijeme ispovijedio..."[120]

"Antun Trinajstić iz Lovrana od 13 godina utopio se u ovoj luci i nakon suglasnosti Pravde njegovo sam truplo pokopao na groblju Sv. Agneze ja Don Pietro de Mori, župnik" (1749).[121]

"11. Prosinca 1765. Mate Matijašić od Carske strane, sluga Zvane Lazarića, od oko 46 godina, bijaše ubijen od Petra Mihaljevića hicem iz puške odnosno arkebuze ..."[122]

"Dana 21. Svibnja 1767. Michiel Calioni od oko 20 godina, sluga Zvane Lazarića, s Plominštine na području Labina, jučer oko 15 sati usmrćen je hicem iz arkebuze u medulinskoj kontradi nedaleko Male kažele od Jakova Grbina od Marka iz Župe Ližnjan ..."[123]

---

[117] Isto. "*Adi 27. Marzo 1768. Domenico Menisich da Dobrigno Isola di Veglia, Marinaro in Barca del Paron Domenico Fenova da Parenzo, in questo Porto di Santa Fosca ieri alle ore 15 circa in età d'anni 55 circa passo da questa vita...*"

[118] Vjerojatno se odnosi na naselje Postira. U iscrpnoj i temeljitoj studiji Petra ŠIMUNOVIĆA, *Toponimija otoka Brača*, Supetar 1972., nema spomena o lokalitetu *Postel*, pa valja pretpostaviti da je medulinski svećenik krivo razumio naziv rodnoga mjesta pokojnoga mornara. Na zaključak da je riječ o Postirama navodi i činjenica da je u XVII. i XVIII. stoljeću to naselje bilo snažno fortificirano, pa mu odgovara i naziv Castello koji se spominje u zapisu medulinske matice umrlih. Usp. i drugu Šimunovićevu knjigu *Brač: vodič po otoku* (Zagreb 1997.), bogatu podacima (za Postire vidi str. 105-109).

[119] Arhiv HAZU. Liber Mortuorum. "*Adi 28. Settembre 1761. Paron Nicolò Radatovich d'anni 60 circa della Brazza dal Castello Postel passò da questa all'altra vita, fù confessato nella sua Barca in questo Porto, qual Barca è Trabaccolo proveniente da Pirano carico di sale, e diretto per Dalmazia...*"

[120] Isto. "*Adi 27. Agosto 1748. Giacomo Micalevich d'età d'anni 45 circa fù interfetto da Pietro Micalevich suo Nipote con tirro di pistola nel tegor appresso la strada per andar à Sissano, e sopravisse ore 12 infratanto fù confessato...*"

[121] Isto. "*Antonio Trinaistich da Lovrana d'anni 13 circa fu anegato in questo Porto, e doppo che il di lui cadavere fù licenziato dalla Giustitia fù sepolto nel Cemeterio di S. Agnese da me Don Pietro de Mori Pievano*" (1749.).

[122] Isto. "*11. X.bre 1765. Mattio Matiassich A. P[arte] I[mperij], Servo di Zuanne Lazzarich, d'anni 46 circa fù interfetto da Piero Micalevich con tirro di Schioppo, sive archibuggiata...*"

[123] Isto. "*Adi 21. Maggio 1767. Michiel Calioni d'anni 20 circa, Servo di Zuanne Lazzarich dal Fianonese Territorio d'Albona, ieri alle ore 15 circa è stato interfetto d'un Archibuggiata nella Contrada di Medolino appresso le Caselle piccole da Giacomo Gherbin de Marco Della Parrocchia di Lisignano...*"

Moglo bi se nanizati još puno sličnih primjera, no i ovi ispisi iz matične knjige umrlih, uz ostala vrela dosad samo manjim dijelom obrađena,[124] svjedoče o Medulinu kao selu koje je slijedilo južnoistarski *trend* nesigurnih uvjeta življenja i ugrožavanja imovine i osobne sigurnosti. Iako su predstavnici lokalne mletačke vlasti knez i providur (*Conte e Provveditore*) stolovali u obližnjoj Puli (godine 1637. ukinuta je posebna dužnost kneza pa otad postoji samo jedan rektor s oba naziva u tituli)[125], *Pravda / Giustizia* vrlo je sporo stizala do sela udaljenih tek nekoliko milja. Mnogi su zato uzimali "pravdu" u svoje ruke što je pogoršavalo postojeće stanje. Ako se može zaključiti po imenu i prezimenu čini se da navedeni primjeri svjedoče da je Medulinac Petar Mihaljević (vjerojatno podrijetlom iz susjednoga Ližnjana) bio dvostruki ubojica: potkraj kolovoza 1748. iz samokresa je ubio svojega strica, a sedamnaest godina kasnije hicem iz arkebuze i slugu seljaka Lazarića. Okolnosti pod kojima se to zbilo ostat će nepoznate, migracijska kretanja u jadranskom prostoru i useljivanje novoga žiteljstva u Istru neprestano je stvaralo nove sukobe. Istarski poluotok, pa i njegova južna sela bila su u ranome novovjekovlju dio velikog europskoga mozaika ruralne kulture razapete između konfliktnih situacija, brutalnosti i socijalizacije.[126]

Žrtve nasilja, pa i raznih prijevara bili su mnogi pomorci koji su se zaustavljali u medulinskoj luci ili obližnjim uvalama i zatonima. U siječnju 1780. zbio se oružani napad na lađu *patruna* Tučića iz Mošćenica, tada pod vlašću Austrije, koji se radi opskrbe zaustavio u Medulinu. Dvojica mještana iz susjednih sela Valture i Šišana, lažno su se predstavili kao *ministri della Corte*, to jest *žbiri* puljskoga kneza i providura, izvršili premetačinu barke i optužili Tučića da krijumčari ulje s mletačkoga na austrijsko područje. Pod prijetnjom da će ga uhititi i privesti u puljski zatvor iznudili su od "uplašenoga Tučića, koji nije otkrio prijevaru iako su napadači bili odjeveni u seljačku odjeću, devetnaest *petica* kako bi ga ostavili na slobodi i u posjedu ulja" (*Intimorito il povero Tucich, considerandoli veramante Officiali di Corte, quantunque questi vestiti alla Rustica, gli esebì Petizze Diecinove purché lo lasciarono in libertà e al possesso del Oglio*". Kada je *patrun* Tučić spomenuo nemili događaj medulinskome župniku Mati Grbinu ovaj je odmah obavijestio seoskoga *merigu*, pa je podnesena prijava koncelariji puljskoga kneza i providura. Mletački su propisi bile osobito oštri prema onima koji su se lažno predstavljali i vršili kriminalna djela pod tobožnjim plaštem javne vlasti, pa je *Vijeće desetorice* mletačkoga *Senata* pokrenulo opsežnu istragu. Krivci su uhićeni i kažnjeni. O tom je doga-

---

[124] Usp. Miroslav BERTOŠA, *Zlikovci i prognanici: Socijalno razbojništvo u Istri u XVII. i XVIII. stoljeću*, Pula 1989.

[125] O tome raspravlja Sergio CELLA, I reggitori di Pola, *AMSI* n. s. IX., 1961., 60-61.

[126] Primjer pokrajine Artois u francuskom i europskome kontekstu detaljno je analizirao Robert MUCHEMBLED, La violence au village: Sociabilité et comportements populaires en Artois du XVe au XVIIIe siècle, s. l., 1989.

đaju ostala vrlo opsežna dokumentacija, vrijedno vrelo za povijest istarskoga ruralnoga razbojništva.[127]

3. Premda su selidbeni valovi hrvatskog elementa već od druge polovice XV., a napose u tijeku XVI. i XVII. stoljeća, potpuno izmijenili etničko ustrojstvo Medulina (i Puljštine uopće), zanimljivo je spomenuti i jedan službeni dokument o hrvatskom obilježju Medulina potkraj XVIII. stoljeća. Godine 1790., svakako u krugu lokalne vlasti i puljskih nobila, nastao je zanimljiv podsjetnik budućemu puljskome rektoru očuvan u rukopisnome fondu Muzeja *Correr* u Veneciji, među spisima nazvanim *Codice Cicogna*.[128] Spis nema naslova no sadržaj se nazire već u prvoj rečenici: "*Libercolo che descrive le utilità tutte [...] che possono derrivare dall'evventualità alla Carica di Conte, e Provveditor di Pola.*" Među spomenute "korisne stvari" za budućega puljskoga kneza providura sastavljač, dokancelar Pule Vicenzo Simonetti, uvrstio je i podatak o "etničkoj diobi" selâ u mjerodavnosti puljskoga rektora i njegovih upravitelja (tzv. *Reggimenta*).

Za Medulince (uz Premanturce, Ližnjance, Šišance, Valturce...) Simonetti navodi da pripadaju "svijetu Ilira" (*gente Illirica*).[129] Nedvojbeno je svoja etnička domišljanja i tumačenja temeljio u prvome redu na hrvatskome jeziku, odnosno dijalektalnome govoru koji je čuo u Medulinu i ostalim južnoistarskim selima.

4. Brojčano kretanje medulinskoga žiteljstva moguće je pratiti tek vrlo kasno i to u povremenim podacima iz izvješća, nesustavno i u velikim vremenskim razmacima. Evo nekoliko primjera:

Godine 1741. po naredbi Senata koparski je podestat i kapetan načinio službeni popis svega istarskoga žiteljstva. U Medulinu su zabilježena 232 stanovnika.[130]

Nakon propasti Mletačke Republike, u doba francuske uprave, državni je savjetnik Giulio Cesare Bargnani obišao Istru i godine 1806. podnio opsežno izvješće o prilikama u njoj. U dijelu teksta u kojemu navodi brojčane podatke o istarskome žiteljstvu spominje i Medulin s njegova 304 stanovnika. (Radi usporedbe s nekim mjestima puljskog okruga navode se još neki podaci iz Bargnanijeva popisa: u Mutvoranu i Krnici živjelo je 1.030 stanovnika, u Puli 668, u Premanturi 600, u Valturi 368, u Peroju 282, u Fažani 254, u Ližnjanu 230, u Pomeru 141 itd.).[131]

---

[127] ASV. Consiglio dei X.: Processi Criminali. Pola. Busta 2. Prvi je dokument datiran "na mletački način" (*more veneto*): *16 Gennaro 1779. M. V.*, pa ga valja označiti jednom godinom više – 1780.

[128] Usp. Miroslav BERTOŠA, "Libercolo che descrive..." – vademecum di un rettore di Pola, *Atti* XXII., 1992., 237-254.

[129] Isto, 242.

[130] Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola, n. dj., 268.

[131] Elio APIH, Il Rapporto sull'Istria del Consigliere di Stato Giulio Cesare Bargnani (1806), *Atti CRS* XII., 1981.-1982., 262.

Prema prvome austrijskome popisu godine 1818. nalazilo se u Medulinu 318 duša, to jest oko 30 % više u odnosu na Condulmierov (god. 1741.).[132]

Godine 1846. popisi žiteljstva u župama puljskoga Vikarijata (odjela puljske biskupije) ukazuju na izvjesno demografsko buđenje u tom dijelu Istre: u Medulinu je zabilježeno 523 stanovnika, 58 % više negoli 1806. Žiteljstvo se povećalo i u drugim mjestima toga područja: Pula je imala 1.126, Premantura 734, Valtura 508, Šišan 341, Ližnjan 338, a Pomer 183 stanovnika. (Čini se da žiteljstvo Mutvorana-Krnice nije popisano jer se navodi ista brojka kao i u Bargnanijevu izvješću iz godine 1806. - 1.030 duša!)[133]

Prema austrijskome popisu iz godine 1900. Medulin je sa 106 stanovnika po četvornome kilometru bio najgušće naseljeno mjesto u Puljštini. (U Pomeru je na četvornome kilometru živjelo 57, u Ližnjanu 69, u Premanturi 95, u Šišanu 35, u Muntiću 33, u Loborici 29, u Valturi 24, u Kavranu i Peroju 22, u Marčani 44, u Krnici 30 itd.)[134]

5. Grad Pula tada se nalazio u velikom usponu, a Brodogradilište i Arsenal, kao i druga mala i veća poduzeća, posebice mnogobrojni javni radovi, privlačili su ne samo stručnjake iz udaljenijih područja već i nekvalificiranu radnu snagu iz seoskog okružja.[135] Pretvaranje Pule u glavnu ratnu luku Habsburške Monarhije snažno je utjecalo i na dalju povijest Medulina, na njegov gospodarski, demografski i nacionalni razvitak. No to je problematika koja izlazi iz okvira ovoga priloga.

Zanimljivi su podaci o vrsti zemljišta na području Medulina na temelju popisa zemljišta provedena godine 1846.[136] Ako je *juger* "površina zemljišta koje se može jednim plugom preorati za jedan dan",[137] ako je, dakle, jednak *jutru*, odnosno *žurnadi* – čija veličina varira od 2.518 do 2.876,86 četvornih metara – onda bi, preračunato u metrički sustav te veličine iznosile ovoliko:

Vrste zemljišta	Jugeri	Četvorni metri	Hektari
Oranice	630,269	1.700.106,50	170,00
Maslinici i oranice	19,947	53.805,64	5,38
Vinogradi	274,1412	739.476,69	74,00
Vrto	4,578	12.348,83	1,23
Livade/sjenokoše	32,1595	86.748,00	8,67
Pašnjaci	952,508	2.569.323,6	257,00
Izgrađeni prostori	4,11	11.086,44	1,10
Neplodno tlo	38,114	102.809,84	10,30
Ukupno	955,8	2.708.951	527,68

[132] Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola, n. dj., 269.

[133] Geografia ecclesiastica: Vicariato di Pola, *L'Istria* I., br. 74-75., Trst, 7. studenoga 1846.

[134] Camillo DE FRANCESCHI, La popolazione di Pola, n. dj., 270-271.

[135] Mate BALOTA [Mijo Mirković], Puna je Pula, Zagreb 1960., 5-75 i passim; Miroslav BERTOŠA, Grad i njegovo brodogradilište 1856.-1947. U monografiji *Uljanik*, Pula 1986., 9-19.

[136] Censimento dell'Istria: Distretto di Pola, *L'Istria* I.,, br. 51-52, Trst, 15. kolovoza 1846.

[137] Zlatko HERKOV, *Naše stare mjere i utezi*, Zagreb 1973., 97; Milan VLAJINAC, *Rečnik naših starih mera u toku vekova*, sv. II., Beograd 1964., 318-320.

VI. ZAKLJUČAK

1. Unatoč promijenjenim uvjetima i spomenutim znacima postupnoga gospodarskog napretka i povećavanja stanovništva, unatoč naslućajima modernizacije južnoistarskoga društva, pa i njegova ruralno-urbanog nukleusa Medulina, još su uvijek dominirali elementi zaostalosti i stagnacije.

Tim čimbenicima zaostalosti valja dodati i nezdravi ambijent. U ovome su tekstu već spomenute kužne epidemije u kasnome srednjovjekovlju i ranome novovjekovlju koje su prorijedile stari sloj žiteljstva. Spomenuta je i činjenica da je strah od "nezdrava zraka", upravo u doba velikih migracija u Istru, spriječio useljivanje novoga žiteljstva u to napušteno mjesto. I u drugoj polovici XIX. stoljeća, prema istraživanjima liječnika/povjesničara i arheologa Bernarda Schiavuzzija, Medulin i njegovo područje još su se uvijek smatrali prostorom "endemske malarije".[138]

2. Za gospodarstvo Medulina karakteristične su pojave stagnacije i sporoga napretka. Još potkraj XIX. stoljeća, unatoč povezanosti s Pulom u usponu, Medulin je ostavljao dojam mjesta zaostalosti, siromaštva i neiskorištenih mogućnosti. Ovo ću izlaganje završiti paradigmatičnim svjedočanstvom Marca Tamara, pisca dvotomne knjige "Istarski gradovi i kašteli", koji je na proputovanju južnom Istrom petnaestak redaka posvetio i Medulinu:

"Kada se prolazi cestom za Medulin scena se mijenja: položaj zemljišta ostaje i dalje u prisoju, no priroda se doima osušenom i neživom i to najviše zbog zagađena zraka. Rijetka su stabla voćaka, bijedne sjenokoše i oranice; siromašne su i šume nekad tako bujne; maslina gotovo da i nema. Jedino se tu i tamo na ponekoj uzvisini pojavi skup osamljenih trošnih kuća sumornih boja. Ovdje i ondje vide se stada stoke kako pasu osušenu travu pomiješanu s kaduljom, majčinom dušicom, metvicom, kupinom i papratom. Do toga je došlo zato što su malobrojni seljaci, privučeni privremenom iako zamašnom zaradom koju su dobivali u Puli kada se pretvarala u veliku utvrđenu luku, napuštali obrađivanje zemlje i tako je sve više izvrgavali propadanju i pretvaranju u zapuštenu i osiromašenu pustopoljinu. No, koliko bi ta polja davala ploda kada bi se uz racionalan rad raspolagalo i kapitalom!"[139]

Tamaro je dobro uočio razloge opadanja ratarstva i stočarstva, tradicionalnih seljačkih zanimanja, svoja je opažanja popratio tračkom nostalgije, ali je isto tako bio svjestan činjenice da je u seosku privredu potrebno ulagati novčani kapital. No, proces postupnoga raslojavanja starih seoskih gospodarskih ustroja nije se mogao zaustaviti, a zakašnjeli prodor kapitala na selo još je više ubrzao njihovu preobrazbu i silazak s tisućljetne povijesne scene. Tu je sudbinu slijedio i drevni Medulin.

---

[138] Bernardo SCHIAVUZZI, La malaria: Ricerche sulle cause che l'hanno prodotta e che la mantengono, *AMSI* V, f. 3-4, 1889., 333.

[139] Marco TAMARO, *Le città e le castella dell'Istria*, vol. I., Poreč 1892., 306.

3. Ovaj tekst predstavlja prvi pokušaj prikupljanja podataka tiskane ili arhivske provenijencije, prvi *file* priloga usmjeren prema dokumentiranom prikazu povijesti Medulina i prvi korak prema njegovoj sintezi. Pabirci iz objelodanjene građe i nesustavne arhivske vijesti o prošlosti Medulina predstavljaju tek mozaične pločice u velikoj istarskoj povijesnoj fresci od srednjovjekovlja do polovice XIX. stoljeća. U tome dugotrajnome razdoblju Medulin je, poput ostalih južnoistarskih naselja, proživljavao duboke promjene političkih, gospodarskih, etnokulturnih i "mentalnih" ustroja, postupne procese koji su tu najzapadniju hrvatsku pokrajinu sve tješnje povezivali s njezinim prirodnim zaleđem.

Povijesni pabirci objelodanjeni na prethodnim stranicama ukazuju na kontinuitet života u tom iznimnom habitatu na istarskome jugu. Oni potvrđuju činjenicu da život protječe i onda kada ga ne prate povijesna vrela i onda kada dinamizam razvitka i populacijskih promjena za sobom ne ostavlja otisak stope... Povjesničaru katkad i ne preostaje drugo doli zabilježiti tek rijetke tragove prošlosti i razmrvljene fragmente utisnuti u nedovršeni istarski mozaik. Valja se nadati da će još mnogi podaci izbiti na svjetlo dana.

VII. PRILOZI

1. Catastico dell Beni Communali usurpati nella Villa di Medolino formato per ordine dell'Eccellentissimo Signor Girolamo Zorzi Conte, e Provveditor di Pola l'Anno 1771. in esecuzione a Sovrano commando de' Beni Communali di Medolino, Archivio di Stato di Venezia, Provveditori sopra Beni Communali. Pola. Filza 271.[140]

Catastico de' Beni Communali di Medolino

Giacomo Vojnich da Lisignano possede un pezzo di Terreno Pascolativo, e Spinoso in *Contrada Verzevan*, confina a Levante Strada, a Sol a monte Tomaso Lorenzin, a mezzodi il Communal di Medolino, a Tramontana lo stesso; usurpato già Anni 20 circa. Seminatura Staroli uno.

Giacomo Micaglievich quondam Giacomo possede un pezzo di Terreno Pascolativo spinoso in sito Verzevan, confina da tre parti Strada, a Sol a monte Seraglia di detto Micaglievch, di Seminatura quartarole tre; usurpato gia Anni dieci.

Anastasio Micaglievich quondam Gregorio possede un pezzo di Terra Spinosa posta *sotto Verzevan*, confina da tre parti strada, e da Sol a monte detto Anastasio di Seminatura Staroli uno quartarole due; usurpato già Anni dieci.

Zorzi Lorenzin quondam Piero possede un pezzo di Terreno Pascolativo Spinoso con un orto arrativo sopra li Tegori in *Verzevan*; confina a Levante

---

[140] Građa se, osim razriješenih kratica, objavljuje u izvornom obliku. Slični su popisi načinjeni i za niz drugih južnoistarskih seoskih općina. Usp. Miroslav BERTOŠA, Katastik prisvojenih komunalnih dobara u južnoj Istri u drugoj polovici XVIII. stoljeća (I. dio: Marčana), *Vjesnik Istarskog arhiva* II.-III., sv. 2-3, 1994., 165-182.

detto Zorzi, e dall'altre Communal. Seminatura staroli due; usurpato già Anni tredici.

Tomaso Lorenzin possede un pezzo di Terreeno spinoso, e *Pascolativo sopra il monte Verzevan*; Confina da Levante detto Tomaso, e da tre parti Communal; Seminatura Staroli due; usurpato già Anni tredici.

Nicolò Lorenzin quondam Zorzi possede un pezzo da *Carso appresso Santa Fosca*; Confina da tre parti lui Nicolò, da Levante Strada pubblica per andar a Sissano. Seminatura Staroli uno; usurpato già Anni sei.

Antonio Voinich quondam Martin con Lucia relita quondam Mattio Voinich possedono un pezzo di Orto con una strica di arrativo *sotto Verzevan* appresso la Strada, che và à Lisignan di Seminatura Staroli due; Confina da due parti detti Voinich, e dall'altre due Strada pubblica; usurpato già Anni sei.

Zuanne Voinich quondam Lorenzo, e Zuanne Voinich quondam Zuanne da Lisignan possedono un pezzo di *Terra posta in Paolin*; Confina a Levante Strada, e dall'altre tre detti Voinich di Seminatura Staroli tre; usurpato già Anni venti.

Zuanne Voinich quondam Zuanne da Lisignan possede *Terra arrativa posta in San Antonio* con una Strada pubblica, che và à detta Chiesa, che dovrà esser aperta, di Seminatura Staroli uno; Confina tutto attorno Communal; usurpato già Anni cinquanta.

Martin Camerich possede un pezzo di *Terra Arrativa detta Valle*; Confina da Levante detto Camerich, e dall'altre tre Strada, e Communal; Seminatura Staroli uno; usurpato già Anni dodeci.

Iseppo Lorenzin quondam Marco possede un pezzo di *Terra in Dolina*; Confina da una parte Strada pubblica in Merlere, e dall'altre tre Communal; Seminatura quartaroli due; usurpato già Anni quindeci.

Piero Radossevich quondam Agostin possede un pezzo di *Terra arativa in Centenera*; Confina a Levante il sudetto, e da tre parti Communal; Seminatura Staroli uno; usurpato già Anni venti.

Luca Aliverich quondam Michiel possede un pezzo di *orto in Centenera*, Confina tutto attorno Communal. Seminatura quartarole due; usurpato già Anni 25.

Li *Signori Giorgio, e Girolamo Bradamante* come Rappresentanti al *Antonio Chiraz* possedono un pezzo di *Terra Pascolativa in Centenera;* Confina da Levante Piero Radossevich, da Tramontana, e Sol a monte detti Bradamante, da Mezzo giorno Strada pubblica; usurpato già Anni quaranta; di seminatura Staroli due.

Margarita relita quondam Gregorio Micalevich possede una *Strada pubblica per andar in Biecia*, che dovrà esser aperta; Confina da Levante detta Margarita, da Tramontana Mattio Lazarich, da Mezzo giorno Communal, a Sol a monte Marina; usurpato già Anni dieci.

Bortolo Gracalich possede *un pezzo di Carso posto in Fuzzane detto Muscovichia*; Confina tutto attorno Marina. Seminatura quartarole due; usurpato già Anni dieci.

Mattio Lazarich, e Zuanne suo Nipote possede *un pezo di Arrativo posto in Fuzzane*, confina da Levante Zorzi Clanuda, da Tramontana, Mezzogiorno, e Sol a monte detti Lazarich, di seminatura Staroli due; usurpato già Anni quaranta.

Piero, e Gregorio Fratelli Radossevich quondam Zuanne possede un *Orto posto in Sassi grandi*; Confina a Tramontana Gregorio Giurcovich, dall'altre parti Strada, e Communal; Seminatura Staroli mezzo; usurpato già Anni Venti circa.

Gregorio Giurcovich quondam Luca possede *un pezzo di Terra Pascolativa con Tigori, e Copischie in Sassi grandi*. Confina da Tramontana detto Gregorio, da Mezzogiorno, e Sol a Monte Strada pubblica, da Levante Tomaso Lorenzin. Seminatura Staroli due; usurpato già Anni 40.

Antonio Chiraz quondam Simon possede un pezzo di *Terra Arrativa in Seve* di Seminatura Staroli uno *nel sito Roggiazzi*. Confina da Levante, e Tramontana detto Chiraz, da Mezzodi, e Sol a monte Communal; usurpato già Anni tre.

Giacomo Radossevich quondam Giacomo possede un pezzo di *Terra Arrativa in Munida*. Confina da Levante, e Tramontana li detti Radossevich, da Mezzodi, e Sol a monte Communal di Seminatura Staroli due; usurpato già Anni venti.

Mattio Radossevich quondam Zorzi possede *Terra Pascolativa posta in Munida*. Confina da Levante, e mezzodi Strada pubblica, da Sol a monte, e Tramontana detto Mattio. Seminatura Staroli due. Usurpato già Anni dieci.

2. Patron mletačkog Arsenala i* Poslanik *za šume u Pokrajini Istri Vincenzo Morosini IV. u svojemu je* Katastiku *na području Medulina zabilježio ove* korune *i šumarke, te imena njihovih vlasnika.[141]

Coronali sotto la Villa di Martin Camerich quondam Filippo. Confina all'intorno il Proprietario. Distanti miglia due circa. Girano pertiche cento, e dieci circa.

Coronali sotto la Villa d'Ive Gracalich quondam Bortolo. Confina all'intorno il Proprietario. Distanti miglia due circa. Girano pertiche cento quindeci circa.

Coronali sotto Vercevani di Ive e Fratelli Lorenzini quondam Pietro. Confina Ostro, e Ponente Terreni Correnich. Tramontana il Marinoni. Levante Strada. Distanti miglia due circa. Girano pertiche novanta tre circa.

Boschetto sotto Vercevani di Zorzi, e Fratelli Lorenzin quondam Elia. Confina Tramontana, e Levante Strada. Ostro Iure Steffancich, e circa Ponente Correnich. Distese miglia due. Gira pertiche cento circa.

Coronali sotto Vercevani di Anastasio Micaglievich quondam Gregorio. Confina Ostro, e Levante Strada Pubblica. Dagli altri venti terreni del proprietario. Girano pertiche trecento circa.

---

[141] Usp. *Catastico generale dei boschi della Provincia dell'Istria (1775-1776): Terminazione del C. E. Sopra boschi – Naredjenje P. K. Varh dubravah (1777)* (Priredio Vjekoslav BRATULIĆ), Collana degli Atti – Centro di ricerche storiche, n. 4, Rovinj-Trst 1980., 319.

Coronal sotto Matte(?) Vercevani di Andrea Micaglevich quondam Ive. Confina Tramontana Strada. Dagli altri lati il Proprietario. Distante miglia due circa. Gira pertiche novantaquattro circa.

Coronal appresso la Strada di Iure Lorenzin quondam Elia. Confina Ostro, e Levante Strada Pubblica. Dagli altri lati il Proprietario. Distante miglia due circa. Gira pertiche cento, e trenta circa.

Coronali in Prostimo dei eredi Gracalich quondam Bortolo, e quondam Luca, con Coronal in Blaghevizza d'Anton Chiraz quondam Sime. Confina Ponente Strada Pubblica. Dagli altri venti il Proprietario. Distanti miglia due circa. Girano pertiche duecento, e tre circa.

Coronal di Iure Lorenzin quondam Elia. Distante miglia due circa. Gira peretiche cento, e ventidue circa. Confina Ostro, e Ponente Strada. Dagli altri il Proprietario.

Boschetto alla stanza di Barbolan d'Ive Lazarich quondam Luca. Confina Levante Strada. Dall'altre parti terreni Marinovich. Distante miglia due circa. Gira pertiche cento, e settanta circa.

Boschetto detto Groppo in Seve di...[142] Buzzetta di Promontore. Confina Ostro, e Ponente Strada. Dall'altre parti il Proprietario. Distante miglia due circa. Gira pertiche duecento, e ottantacinque circa.

---

[142] Označeno točkicama u izvorniku.

SAŽETAK

Pabirci o povijesti Medulina

(Od srednjega vijeka do polovice XIX. stoljeća)

Autor je na temelju fragmenata arhivskih i objelodanjenih vrela, prikupljenih iz raznih fondova i zbirki, kao i poznate literature, ocrtao povijest sela Medulina u južnoj Istri. Obuhvaćeno razdoblje proteže od prvoga spomena Medulina polovicom XII. do prvih desetljeća XIX. stoljeća.

Navedeni su podaci o gospodarskome životu i posljednicama velike demografske krize i depopulacije, ali i oni o naseljivanju, posebice od XVI. stoljeća dalje kada je došlo do promjene etničke slike Medulina. Staro srednjovjekovno romansko naselje s tek ponekim hrvatskim doseljenikom, sa XVI. stoljećem počinje se pretvarati u selo s dominantnim hrvatskim žiteljstvom. Taj je proces vrlo detaljno dokumentiran antroponimijskom građom. Autor se osvrnuo i na razdoblje uskočkoga rata, kao i teške i nesigurne uvjete življenja u Medulinu i njegovu teritoriju. Upozorio je na postupno nicanje razvojnih poticaja koji su u XIX. stoljeću Medulin pretvorili u gospodarski i kulturno jako središte južne Istre. Nakon metodološki slično koncipirane studije o susjednome selu Premanturi (objavljene u ovome časopisu godine 1981.) autor je ovim radom dao još jedan prinos proučavanju starih istarskih naselja i vremenskoga kontinuiteta njihova trajanja.